

”Afgudabilder” eller ”Guds son”?

Om egyptomani och exotisering av fornegyptisk kultur i svensk press 1830–1870

Författarnamn: Dag Runeson

Södertörns Högskola: Institutionen för historia och samtidsstudier

Nivå: C-uppsats

Handledare: Magnus Rodell

Innehåll

”Afgudabilder” eller ”Guds son”?	0
1. Inledning	2
1.1. Syfte	2
1.2. Källmaterial och arbetssätt	4
1.3. Forskningsfrågor	5
1.4. Forskningsläge	5
1.5. Metod och teori	8
2. Undersökning	9
2.1 Allmänt och direkt refererande till den fornegyptiska civilisationen	10
2.2. Den fornegyptiska kulturen i förhållande till artonhundratalets Sverige och västerland	23
2.3. Koplandet av det forna Egyptens kultur till Egypten under artonhundratalets mitt	41
3. Sammanfattande analys	51
4. Käll- och Litteraturförteckning	54
4.a. Källmaterial i digital form från https://tidningar.kb.se/ (hämtad den 15/8, 2019).	54
4.b. Litteratur	54

1. Inledning.

1.1.Syfte

Syftet med denna uppsats är att studera om och i sådana fall hur företeelsen egyptomani och i allmänhet det forna Egypten framställdes i svenska tidningsartiklar under 1800-talets mitt.

Egyptomani var en kulturell trend som främst hade startats av Napoleons på grund av kombinerat brittiskt och osmanskt militärt motstånd misslyckade invasion av Egypten 1798–1801. Invasionen ledde nämligen till att en stor mängd fornegyptiska föremål hamnade i Europa. Detta ökade sedan i allmänhet intresset för landets förislamiska historia.

Rossettastenen var ett särskilt viktigt föremål som under den franska invasionen togs till Europa, då den hjälpte Jean Francois Champollion med att tyda hieroglyfskriften 1822. I och med att denna skrift hade varit bortglömd sedan mycket länge var det sedan naturligt att tydandet av den gjorde mycket information om den fornegyptiska civilisationen som under mer än ett årtusende hade varit otillgängligt för vetenskapen tillgänglig.

Det blir därmed särskilt intressant att se hur det gamla Egypten användes i olika sammanhang under perioden efter det att egyptomanin hade fått mer material att arbeta med, och särskilt efter det att tydandet av hieroglyferna förmodligen hade blivit i forskarvärlden etablerade fakta. Därför är det lämpligt att påbörja studien några år efter denna upptäckt. Annars skulle lätt risken bli att debatten kring Champollions upptäckt tar allt ljus i undersökningen av materialet när det kan finnas behov att forska om någonting utanför händelsen. Därför börjar denna uppsats med det källmaterial som publicerades åtta år efter tydandet av hieroglyferna, det vill säga 1830. Uppsatsens period avslutas 1870 för att få fram en bild av den eventuella utvecklingen och närvaron av egyptomani under en större del av artonhundratalet än enbart året 1830 utan att nittonhundratalet kommer med (vilket hade gjort källmaterialet för omfattande). Årtalet 1870 används för att det verkligen ska vara artonhundratalets mitt uppsatsens kronologiska fokus ska vara på snarare än århundradets slut.

Anledningen att tidningsmaterial används i uppsatsen är detta mediums ökade betydelse under artonhundratalets mitt så som det första vitt spridda massmediet. Detta understryks till exempel i antologin 1800-talets mediasystem och Asa Briggs och Peter Burkes *A Social History of the Media*. Enligt denna bok hade dessutom Sverige redan under den tidigmoderna perioden genom systemet med husförhör uppnått närmast fullständig läskunnighet hos landets befolkning.¹ Därmed kan det också antas att antalet tidningsläsare i landet under

---

¹ Asa Briggs & Peter Burke, *A Social History of the Media: From Gutenberg to the Internet*, (Cambridge, Polity Press, 2009), s. 26–27.

artonhundralets mitt var högt reda under denna tid. Dessutom startades den fortfarande högst aktiva tidningen *Aftonbladet* 1830, vilket ger extra motivering för att lägga undersökningens startdatum detta år. I och med att tidningar var massmedia kan man genom att använda detta som källmaterial för vilka attityder som bredare folklager under perioden fick ta del av. Förvisso fanns det, enligt ett kapitel i *1800-talets mediasystem* av Gunnel Furuland, redan under 1830- och 1840-talet en framväxande marknad för billig skönlitteratur i så kallade ”häftesserier” som nådde ut till en bredare marknad. Detta var frågan om kapitel ur längre böcker som i häftesform gavs ut som långa följetonger som på grund av sin billiga utgivningsform (bokbindningen blev till exempel ett moment man kunde hoppa över) kunde nå ut till en större läsekrets. Dock så borde dessa knappast haft lika stort inflytande som dagligt utkommande tidningar hade i att förmedla världsbilder på grund av att de knappast borde kunnat komma ut varje eller varannan dag. Man kan därmed anta att de hade en mycket större spridning än någon skönlitterär bok som nämnde det forna Egypten, för att inte tala om samtliga vetenskapliga verk som gjorde det samma.

Häftesserier var dessutom närmast alltid skönlitterära, så det är därmed ytterst osäkert ifall man kan hitta något omnämmande av den fornegyptiska i en överlevande häftesserie.² Dessutom tycks det inte finnas någon databas för ordsökning i svenska häftesserier, vilket däremot finns för svenska tidningar via Kungliga Bibliotekets hemsida.³ Skolböcker om historia skulle man förvisso kunna finna omnämmande av det forna Egypten i, på grund av den svenska folkskolans införande 1842. Men detta är dock alls inte säkert då den allmänna folkskoleutbildningen ofta inte pågick så länge att det är rimligt att anta att det gavs tid till att lära eleverna både det egna landets historia och egyptologi. Egyptologin tycks nämligen ännu ha varit ett relativt obskyrt forskningsområde under artonhundralets mitt dömt utifrån från vad som står i forskningsläget. Gällande resultatet av denna forskning är det därmed ytterst osäkert ifall det var något som ansågs viktigt nog för att tas upp i svenska skolböcker.

Angående tidsperiodens medier bör det också skrivas att man samtidigt började få en medierevolution på ett annat avgörande sätt. Enligt Briggs och Burke uppfanns nämligen den elektriska telegrafan 1837, vilket gjorde att information kunde skickas mycket snabbare och längre än vad som tidigare hade varit möjligt.⁴ Därmed bör man räkna med att källmaterialet

---

² Jonas Harvard & Patrik Lundell, *1800-talets mediasystem*, (Stockholm, Mediehistoriskt Arkiv 16, 2010), s. 65–77.

³ <https://tidningar.kb.se/> (hämtad den 16/8 2019).

⁴ Briggs & Burke, s.21 och s. 132–141.

blir större ju längre fram i perioden man kommer, och möjligtvis även något pålitligare. För om ett nyhetsflöde är snabbt och stort kan man nämligen anta att felaktigheter i rapporteringen lättare och snabbare blev tillrättalagda.

I nutiden talas och skrivs det så mycket om mediernas pålitlighet att det blir intressant att se på hur medier använde sig av särskilda kulturella tankefigurer längre bak i historien. Då 1800-talets mitt kan tolkas som tiden då massmedierna verkligen blev en samhällsfaktor kan detta också ses som en undersökning av pålitligheten i massmedierna vid dess början.

1.2. Källmaterial och arbetsätt

Uppsatsens huvuduppgift är att studera hur svenska tidningar under mitten av artonhundratalet använde det forntida Egypten i jämförelser med sin samtid. Detta görs genom att studera de tillfällen då tidningarnas skribenter refererade till uttryck och företeelser med relation till det forntida Egypten. Dessa uttryck och företeelser används som söktermer när källmaterialet söks igenom. Under perioden 1830–1870 hade forskningen om det fornegyptiska samhället och historien genom Champollions tydande av hieroglyferna fått tillgång till informationsmängder man tidigare inte kunnat drömma om, och därmed blir det särskilt intressant att undersöka egyptomaniska strömningar under denna tid. Detta också eftersom mycket lite forskning har gjorts om egyptomani i Sverige.

Källmaterialet som används är digitaliserat tidningsmaterial från perioden 1830–1870. Tidningarna som används är *Aftonbladet*, *Hvad Nytt?* samt *Dagligt Allehanda*, och för att se till att materialet inte blir för stort används *bara få* annonser i arbetet. Detta gäller även ifall söktermerna som här används finns med i annonserna. En av söktermerna som används är ”faraos”, och de andra som används här är ”mumie” och ”hieroglyfer”. Metaforiska användningar av söktermerna kan sedan ha mycket att tillföra till besvarandet av frågeställningarna och syftet. Att jämföra till exempel en politiker med en mumie (om denne till exempel ansågs vara gammal och reaktionär) eller en faraos kan till exempel säga mycket om hur skribenten fråga såg på det fornegyptiska samhället och kulturen. Ordet faraos kan också ge associationer till Bibelns faraos. Denne var nog under artonhundratalets mitt den mest kände faraos bland vanliga svenskar med tanke på den under tidsperioden utbredda religiositeten i landet. Därmed kan begreppet ha en kontextöverskridande betydelse i och med att ordet faraos både kan syfta på den specifika faraos i Bibeln och på faraos i allmänhet. Det blir då särskilt intressant att se på i vilken grad omnämningarna av faraos i en svensk artonhundratalskontext syftade till de egyptiska kungar som vetenskapen höll på att göra kända eller mer specifikt på den faraos som är Moses fiende i Bibeln.

För att begränsa informationsmängden något används inte källmaterial som i fiktiva berättelser enbart kopplar fornegyptiska företeelser till perioder i västerlandet innan artonhundratalet. Om till exempel en novell utspelar sig under sjuttonhundratalet eller under artonhundratalets första år kommer denna alltså inte att användas även ifall en fornegyptisk företeelse nämns i den. Detta eftersom förhållandet till det forna Egypten här förutsetts ha ändrats så mycket i och med tydandet av hieroglyferna 1822 att de är två helt olika referensramar man talar om i dessa fall. Att hitta referenser till egyptiska företeelser i en sjuttonhundratalsmiljö blir därmed inte alls nödvändigtvis detsamma som att finna dem i en artonhundratalsmiljö. Annonser som enbart kort nämner sökorden utan att ha någon synlig koppling till dem kommer också att ignoreras. Ifall ett företag till exempel hette ”Farao” utan att något annat egyptiserande (det sista ordet en egen översättning från forskningslitteraturens ”egyptizing”) förekommer i annonsen kommer dess innehåll att ignoreras.⁵

1.3.Forskningsfrågor

Mina forskningsfrågor lyder därmed:

1. I vilka kontexter användes referenser till den fornegyptiska civilisationen i tidningarna?
2. Hur relaterades det vid dessa tillfällen det forna Egypten till de, under artonhundratalets mitt existerande, svenska och västerländska samhällena?
3. Kopplades det forna Egypten någonsin ihop med det samtida islamska Egypten, och i sådana fall hur?

1.4.Forskningsläge

Till min uppsats används som forskningsläge om egyptomani Elliott Collas *Conflicted antiquities. Egyptology, egyptomania, egyptian modernity*, Jean-Marcel Humberts *Egyptomania. Egypt in Western Art. 1730–1930*, Fredrik Thomassons *Rossettastenens förste uttolkare. Johan David Åkerblads liv i orienten och Europa* och Roland H. Fritzes *Egyptomania. A History of fascination, obsession and fantasy*.

Humberts *Egyptomania* är egentligen en bok om konsthistoria, men den innehåller dock ändå en del för denna uppsats användbara definitioner. Här skiljs till exempel egyptomani från försök att bara åter skapa egyptiska former, utan man ska för att det ska vara frågan om

---

⁵ Ordet ”Egyptianizing” förekommer till exempel hos Roland H. Fritze, *Egyptomania. A History of fascination, obsession and fantasy*, (London, Reaktion Books Ltd, 2016), s. 10-11.

egyptomani framföra intrycket av att man har gett dem ett nytt liv samt använda formerna i en funktion som inte var menad i den ursprungliga fornegyptiska konsten. I bokens exemplifiering blir till exempel inte att ta hem fornegyptiska saker och ställa ut dem egyptomani, utan ”egyptofili”, och en tavla med ett egyptiskt landskap med karavaner och palmer är orientalistisk eller exotiserande snarare än ett exempel på egyptomani. En målning föreställande Napoleons slag vid pyramiderna 1798 är inte i sig självt nödvändigtvis egyptomanisk, men blir det ifall tempelruiner och obelisker som inte har något med de verkliga händelserna att göra tas med i målningen. I arbetet har man nytta av denna definition på så sätt att arbetet verkligen handlar om att finna en återanvändning av fornegyptiska företeelser och ting i en senare kontext, och detta blir vad man arbetar med när man analyserar användandet av sådant i tidningsmaterial. Tidningarnas mening är att först och främst berätta om det dagsaktuella, och då finns det knappast rum för något ofritt återskapande av fornegyptiska kulturyttringar. När inte rent metaforiska användningar av företeelser med klar koppling till det gamla Egypten är det man finner i källmaterialet kan alltså denna definition av egyptomani vara till hjälp. Detta gäller särskilt ifall någon till exempel en novell med något fornegyptiskt element går att hitta i tidningarna.⁶

Om egyptomani handlar så som titeln tydligt antyder Fritzes *Egyptomania. A History of fascination, obsession and fantasy*, men i detta verk används dock begreppet för att beskriva mer eller mindre allt användande av fornegyptiska teman i främst västerländsk konst och kultur. Denna bok används därför istället för att komma med begränsningar av begreppsanvändning till att ge insikt över hur omfattande användandet av fornegyptiska teman i västerländsk kultur var under artonhundratalets mitt. En dimension som Fritze tar upp är också Bibelns och kristendomens roll i att väcka västerlänningars intresse för det gamla Egypten, och därmed blir denna bok särskilt användbar för att analysera den eventuella egyptomanin i Sverige.⁷

Collas *Conflicted antiquities* används för att se hur en delvis falsk bild av den fornegyptiska kulturen målades fram genom bland annat egyptologiska utställningar under artonhundratalet. Därför blir detta en bok som är särskilt användbar för att man ska kunna skilja på vetenskapligt seriösa skildringar av det forna Egypten från de som först och främst är

---

⁶ Jean-Marcel Humbert, (red.), *Egyptomania: Egypt in Western Art, 1730-1930*, Ottawa, National Gallery of Canada 1994) hela boken.

⁷ Fritze, hela boken.

präglade av egyptomani. I *Conflicted antiquities* tas även de politiska avsikterna med egyptologi (det vill säga uppmanande till koloniala projekt) med i analysen.⁸

Thomassons *Rossettastenens förste uttolkare* är en biografi över diplomaten Johan David Åkerblads liv som blir relevant att använda här eftersom han kom en bit med att tyda hieroglyferna på den i titeln nämnda stenen. Trots att Åkerblad dog 1819 används ändå denna bok till uppsatsen för att den kan ge en bild av hur egyptologiska kunskaper spreds från utlandet till Sverige under 1800-talet. Den kan dessutom sägas ge en bild av egyptologin och intresset för den fornegyptiska kulturen i landet under detta århundrade, och då främst under de tidiga år som källmaterialet tas ifrån. Kring 1830 kan man nämligen anta att egyptologin i Sverige var mera lik hur den hade varit under århundrandets första år än vad den var 1870. Forskningen måste nämligen ha gjort många framsteg under perioden 1830–1870 på grund av de fortsatta arkeologiska utgrävningarna under alla dessa år.⁹

Eftersom detta är ett idéhistoriskt arbete med mediehistorisk inriktning behövs även böcker som studerar samma typ av källmaterial. Det är därför Jonas Harvards och Patrik Lundells (red.) *1800-talets mediasystem* samt Asa Briggs och Peter Burkes *A Social History of the Media: From Gutenberg to the Internet* används. Då *1800-talets mediasystem* handlar om svensk media under artonhundratalets blir denna särskilt viktig att läsa för att man ska förstå mediet man undersöker i sin rätta kontext. Denna bok lägger mycket fokus på mediernas tekniska och sociala aspekter, vilket kommer ge mera förståelse för producerandet av artiklarna och därmed betydelsen av dess närvaro i tidningarna.¹⁰

A Social History of the Media har också fokuset lagt på mediernas historia, men då inte specifikt på artonhundratalet. Dessutom är dess perspektiv internationellt. Men då Sverige ändå måste räknas som ett västerländskt land med någorlunda tillgång till den då i Europa allmänt använda tryckeritekniken borde ändå det som skrivs i denna bok vara applicerbart för en studie om medierna i landet under artonhundratalets mitt. Som titeln på boken klart antyder läggs i denna bok likt i det tidigare presenterade verket ett särskilt stort fokus på massmediernas användande av teknik och sociala sammanhang.¹¹

---

⁸ Elliott Colla, *Conflicted antiquities. Egyptology, egyptomania, egyptian modernity*, (Durham & London, Duke University Press, 2007) hela boken.

⁹ Fredrik Thomasson, *Rosettastenens förste tolkare: Johan David Åkerblads liv i Orienten och Europa*, (Stockholm, Atlantis, 2016) hela boken.

¹⁰ Jonas Harvard & Patrik Lundell (red.), *1800-talets mediasystem*, (Stockholm, Författarna & Kungliga Biblioteket, 2010) hela boken.

¹¹ Briggs & Burke, hela boken.

1.5. Metod och teori

Metoden som används i uppsatsen kan bäst beskrivas som en slags hermeneutik (alltså läsning av materialet med särskilt fokus på kontexten). Som teoretiskt ramverk kommer Edward Saids *Orientalism* att användas. Denna går ut på att folk som anses tillhöra det som traditionellt har kallats "orienten" (av Said själv främst identifierat med länder i Mellanösterns och muslimska folkgruppers kultur, men ibland även syd- och östasiatisk kultur) aldrig har fått identifiera sig själva inför västeuropeiska och nordamerikanska betraktare. Istället har kunskapen om dessa i "västerlandet" (i sammanhanget definierat med traditionellt kristna länder i västra Europa och icke-europeiska länder dominerade av folkgrupper med ursprung i Västeuropa) främst producerats av västerlänningar som i hög grad framställt "orienten" som en helt främmande värld. Said använder sig i argumentation av det hegelianska konceptet "den Andre" för att beskriva hur "orientaliska" folk och individer framställts genom "orientalism"-tendensen, och därmed lägger han följaktligen mycket fokus på exotisering av dessa. Exotisering är att fokusera sig på att lyfta fram det främmande, och är därmed en form av "andrefiering".¹²

Ett problem som uppstår med att ha denna bok som det enda teoretiska verket är dock att den "orient" vars användning i en svensk artonhundratalskontext som här undersöks inte är den som det forntida Egypten tillhörde. Istället tillhörde det forna Egypten en "orient" som enbart fanns i ett förflutet fjärran från tidningsmaterialets samtid. Bara en sådan sak som att den fornegyptiska civilisationen var förislamisk borde till exempel göra mycket av det som orientalismteorin har att säga om europeers förhållande till islam irrelevant. Förvisso beskrivs dock hos Said inte enbart orientalism som skildringar av islamska samhällen och individer, utan även som antika grekernas attityder mot perser. Dock så är det politiska spel som *Orientalism* beskriver från och med medeltiden präglad av religiösa konflikter, så ett användande av orientalismkonceptet utan betydande fokus på islamsk kultur blir ändå hur man än gör en något modifierad version av det ursprungliga arbetssättet.¹³ När det kommer till fornegyptisk kultur finns det dessutom en ursäkt för att inte låta den tala själv, och detta är att den till skillnad från den islamska kulturen var utdöd. Därmed kunde knappast någon ens under artonhundratalets mitt kunna sägas tala för det gamla Egypten, utan istället blir både islamska och västeuropeiska perspektiv på denna kultur oundvikligen tolkningar av den. Även

---

¹² Metoden beskrivs i Edward Said, *Orientalism*, (Stockholm, Ordfronts Förlag, 1993), 6–30 och 33–46.

¹³ Said, s.57–74.

översättningar av de ursprungliga fornegyptiska skrifterna blir i någon mån framförda av folk från andra kulturer i och med att fornegyptiska var ett utdött språk.

Det som orientalismteorin kan tillföra till denna uppsats är istället insikter om hur exotisering och annan stereotypisering fungerar. Här blir också teorin användbar för komparativa syften; man kan till exempel jämföra de stereotyper om det fornegyptiska samhället och dess människor med de stereotyper av "orienten" som Said finner i sin *Orientalism*. Kan man till exempel se några likheter med hur artonhundratalsstidningarna kopplar ihop faraonernas Egypten med någon egenskap som i Suids observationer av orientalism kopplas ihop med ett av västerlänningar inbillat österland? Kanske kommer till exempel undersökningen finna att grymhet och polygami kopplades ihop med det fornegyptiska samhället i källmaterialet. I sådana fall kan man jämföra det med hur orientalistiska skildringar av artonhundratalets Mellanöstern gjorde liknande kopplingar till den i detta område inhemska kulturen? Om likheter av denna typ inte går att finna i källmaterialet blir orientalismteorin ändå användbar på så sätt att man kan kontrastera sina observationer med Suids. Kulturella uttryck från det forna Egypten är förmodligen den som främst kommer hittas i källmaterialet. På så sätt passar orientalismteorin alltså särskilt bra i ett arbete om fornegyptiska teman i svenska tidningar från artonhundratalets mitt.

Trots att det forna Egypten var ett icke-europeiskt samhälle kommer inte något stort teoretiskt fokus läggas på rastankar i källmaterialet ifall inte en särskilt stor mängd källmaterial som rör detta går att finna. Ifall några spekulationer om de forna egyptiernas rasliga tillhörighet inte går att finna i källmaterialet kommer heller inte något sidospår om rastankar tas med i analysen av den enkla anledningen att en sådan analys inte kan göras med ett källmaterial som inte refererar till sådant. Viktigt att förstå när det gäller uppsatsen är sedan att den inte handlar om skildringar av artonhundratalets egyptiska samhälle så länge dessa inte kombineras med skildringar av det forntida Egypten i källmaterialet.

2. Undersökning

Undersökningen delar upp analysen och presentationen av källmaterialet i tre delar som är menade att hjälpa till att besvara forskningsfrågorna. Den första delen ska besvara den första forskningsfrågan, vilken var den om i vilka kontexter referenser till det forna Egypten publicerades. Den andra delen ska svara på andra forskningsfrågan, som handlade om hur det forna Egypten kopplades till västerlandet. Tredje delen ska svara på tredje forskningsfrågan, som handlar om kopplandet av det gamla Egypten till det islamska Egypten.

2.1 Allmänt och direkt refererande till den fornegyptiska civilisationen

Denna del av undersökningen kommer presentera och analysera det källmaterial som direkt refererade till den fornegyptiska kulturen. För att lättare kunna besvara frågan om vid vilka tillfällen referenser till den fornegyptiska kulturen gjordes kommer källmaterialspresentationen följa en kronologisk indelning.

Redan i *Aftonbladet* den 24 maj 1833 nämndes hieroglyfer under rubriken ”Kaliedoskop”. Här fanns en kort notis om en egyptologisk ”exposition” i London. Här nämndes mumier (”fem fullkomligt konserverade”) och deras sarkofager, tavlor och papyrusrullar med hieroglyfskrift och ”flere profstycken af Egyptiska skulpturer, afgudabilder, tempelkärl m.m”. Angående sarkofagerna nämndes det även att de var ”pryde af praktfulla målningar med hieroglyfskrift”.¹⁴ Här fokuserades det alltså mycket på det unika i den fornegyptiska kulturen, och det kan därmed tolkas som ett andrefierande i Saids mening.

Artikeln ”Sine ira et studio.” i *Dagligt Allehanda* den 13 maj 1836 nämnde också ”hieroglyfer”. Detta var en kritisk artikel riktad mot *Aftonbladet* och *Lördags-Magazinet*, och den senare beskrevs ha kommit med en ”synnerligen enfaldigt framställd jmförelse” mellan ”Egyptiska Pyramiderna och Londons gator”. Efter att *Dagligt Allehanda* skulle ha reagerat negativt på dessa ord blev den beskylld för så kallad ”fosforistisk historiskhet”.¹⁵ Begreppet fosforistisk betyder romantisk, så i detta fall anklagades alltså tidningen för att ha haft en för romantiserad syn på historien.¹⁶ I artikeln skrevs det också att dessa anklagelser kombinerades med andra anklagelser om att detta skulle ha visat att *Dagligt Allehanda* inte var en liberal tidning. Från tidningens eget håll besvarades detta med att ifall de av *Lördags-Magazinet* uttryckte var en del av liberalismens ”läror” var verkligen dessa ingenting som *Dagligt Allehanda* någonsin hade eller skulle komma att bekänna sig till. I artikeln kom även uttalandet att tidningen kunde underrätta de två andra tidningarnas gemensamma utgivare att ”Pyramiderne icke äro blott och bart hopade stenmassor, utan att de äro i alla tider beundrandsvärda konstverk, likasom deras hieroglyfer och inskrifter icke äro utan sin vigt för historien om hela den Egyptiska kulturen och gudaläran”. Här åberopades också ”åtskilliga goda auctoriteter” som stöd för detta påstående. Detta var alltså ett försvar av pyramiderna från vad enligt *Dagligt Allehanda* var en nedsättande syn på dessa samt kunskaperna om den fornegyptiska kulturen och uttrycken för dessa. Här var det oklart om synen på den

---

¹⁴ *Aftonbladet*, 24/5, 1833, s. 3.

¹⁵ *Dagligt Allehanda*, 13/5, 1836, s. 2–3.

¹⁶ Ordet ”fosforism” beskrivs som ”nyromantik” i *Svenska Akademiens ordlista över svenska språket* (Stockholm, Norstedts Förlag, 1986), s. 153.

fornegyptiska kulturen är exotiserande eller ej, men hur som helst var det klart att författaren såg ett värde i den fornegyptiska kulturen även om avståndet till den i jämförelse med nutida kulturen i västerlandet inte var tydligt.¹⁷

Värt att nämna här är faktumet att tidningarna som ett forum för debatt mellan var en realitet redan under artonhundratalets mitt är någonting som Briggs och Burke observerar i en internationell kontext. I dessas verk nämns för övrigt även den religiösa anknytningen ”Nonconformist” när det kom till den brittiske liberala tidningsägaren Edward Baines religiösa tillhörighet.¹⁸ Att detta inte kom med i artikeln kan sedan ha berott på att religionen inte var samtalsämnet här, men möjligen också för att statskyrkan i Sverige ännu 1836 hade ett starkt grepp om det religiösa livet. Men då samtalsämnet var historiesyn så är nog samtidigt den mest troliga tolkningen att det visst bara var frågan om att diskussionsämnet inte var praktiserad religion som sådan.

Mer sägande om vilka åsikter som fanns om den fornegyptiska kulturen är dock en artikel som handlade om en debatt i det franska parlamentet som publicerades i *Aftonbladet* den 25 januari 1837. Där uttryckte en talare som var missnöjd med behandlingen av monarkistiska monument i Frankrike till förmån för monument som enligt honom hyllade franska revolutionen (som denne var emot). Här uttrycktes det nämligen att i ”Ludvig XVI:s bildstods ställe har man satt Luxorska obeliskan, hvars oförklarliga hieroglyfer äro stumma för moralen, likasom för vår nations historia”. Detta uttalande följdes därefter av kommentaren att ”måtte Hr Dreux-Brézé icke för denna missaktning mot det egyptiska monumente (Sic!) komma i kollision med någon nu i Paris befintlig egyptisk stendyrkare!”.¹⁹ Här andrefierades alltså den egyptiska kulturen uttryckligen av Dreux-Brézé, och detta gjorde han med en uppenbarligen avsiktligt nedsättande ton. I detta fall beskrevs alltså även hieroglyferna som särskilt oförståeliga trots att de redan hade tytts. Detta kan bero på att mycket få personer hade tillräckligt med kunskaper för att kunna lära sig läsa hieroglyferna. En annan möjlighet var dock att den som kom med uttalandet mer eller mindre medvetet höll fast vid bilden av hieroglyferna som en otydd skrift. Detta är särskilt trovärdigt på grund av att Dreux-Brézé uppenbarligen ansåg att det inte var viktigt att ha kunskaper om den fornegyptiska kulturen.

Ett omnämnande av bokstavliga hieroglyfer tillsammans med pyramider kom i en rubriklös notis i *Dagligt Allehanda* den 28 juni 1837. Här nämndes en namntvist mellan två egyptologer

---

¹⁷ *Dagligt Allehanda*, 13/5, 1836, s. 2–3.

¹⁸ Briggs & Burke, s. 182–191.

¹⁹ *Aftonbladet*, 25/1, 1837, s. 1.

om namngivningen av ett då nyligen funnet rum i ”den stora Egyptiska Pyramiden” (förmodligen åsyftades här Cheopspyramiden), och därefter en nyupptäckt en polerad granitsarkofag ”betäckt med hieroglyfer”. En annan egyptologisk upptäckt var ett fynd av ett möjligt fornegyptiskt valv, vilket påstods kunnat avgöra den då pågående vetenskapliga diskussionen ifall de forna egyptierna kunde bygga valv.²⁰ Här fanns alltså framförallt exotiserande tendenser uttryckta, men i och med valvuppgiften kan man ana en tendens av att framställa det forna Egypten som havandes kopplingar till västerlandet.

I *Aftonbladet* den 16 september 1837 fanns stadsskildringen ”Vyer af London.” som var tagen ur ett ”Skotskt magasin” vilken nämnde ordet mumie. Detta var dock i en mycket kort vända som mest var där för att visa hur folk i storstaden inte kände vare sig varandra eller i allmänhet vad som skedde i staden. Det berättades bland annat om hur författaren till artikeln misslyckades att få tag i någon information om vad en stor grupp människor han hade fått syn på hade för syfte av en av stadsborna. Enbart genom att se efter i en tidning skulle han sedan fått veta att dessa människor bevittnade öppnandet av en mumie. Detta är därmed mer en skildring av en upplevelse av intresset för den fornegyptiska kulturen under denna tidsperiod än ett aktivt användande av dess kulturella företeelser. Ordet ”hop” som används om folkmassan är sedan det enda som skrivs om antalet människor det gällde, och därmed säger denna uppgift inte mycket mer än att det fanns ett intresse för mumier i Storbritannien.²¹ I Fritzes bok beskrivs det sedan också att uppvecklingar av mumier någonting som i verkligheten brukade locka stora publiker i bland annat just Storbritannien. Litteratur om mumiers uppvaknade som var relativt populära under artonhundratalets hade ofta handlingar som kretsade kring uppvecklinganden av mumier som skedde inför publik.²² Dock så skrevs det ingenting om varför intresset för mumier var stort, så ifall det här var frågan om exotisering eller icke-exotisering ingenting man kunde avgöra. Enligt 1800-talets mediesystem var förövrigt urklippta artiklar och nyhetsnotiser särskilt vanliga efter att telegrafan officiellt hade introducerats. Ofta presenterades det som telegram istället telegrammeddelanden som först skickats till en särskild tidning för att sedan klippas ut och skickas i fysisk form till och publiceras i en annan.²³ Men då detta var samma år som den

---

²⁰ *Dagligt Allehanda*, 28/6, 1837, s. 3.

²¹ *Aftonbladet*, 16/9, 1837, s. 2–3.

²² Fritze, 183–185 och 210–213.

²³ (red.) Harvard & Lundell, s. 31–36.

elektriska telegrafen uppfanns var det knappast här frågan om något meddelande som hade skickats med telegrafen.

En notis om egyptologiska upptäckter återfanns i *Aftonbladets* nummer för den 19 februari 1838. Här handlade det om att man skulle ha funnit hieroglyfer i de stora pyramiderna (däribland Cheopspyramiden). Dessa påstods bland annat innehållit farao Cheops namn, som här också transkriberades som ”Schufo, d.ä. Suphis”, och här refererades det också till den fornegyptiska historieskrivaren Manetho samt Herodotos. Detta beskrevs här som ”En af de viktigaste sednare upptäckter inom den egyptiska fornforskningen”.²⁴ Samma nyhet behandlade notisen ”Ny upptäckt i de Egyptiska Pyramiderne” i *Dagligt Allehanda* den 16 februari 1838 om. Fokuset på det annorlunda går sedan enligt Saids teori ses som uppenbarligen exotiserande.²⁵ Här fanns därmed en referens till att hieroglyferna faktiskt hade blivit tydda, medan alla de här tidigare presenterade artiklarna inte innehöll några referenser alls till att någon kunde läsa dem. Detta trots att Champollion hade tytt denna skrift redan 1822 med en del hjälp från svensken Johan David Åkerblads tydande av den närbesläktade demotiska skriften som hade skett redan 1802.²⁶ Att ingenting nämndes om det sistnämnda i artikeln kan förstås vara på grund av att det var en nyhetsartikel, som inte hade tid med några sådana sidospår. Dock så kan frånvaron av omnämnande av dennes insats också vara att han hade ett rykte om sig att vara opatriotisk, och att uttrycka stolthet över en upptäckt som gjordes av en sådan person torde med all trovärdighet under 1830-talet ännu varit något man inte ville nämna, trots dennes nationalitet.²⁷ Men detta är dock en föga trovärdig anledning.

En artikel i *Dagligt Allehanda* den 7 september 1839 nämnde hieroglyfer i artikeln ”Kongl. Museum. Det Egyptiska Rummet.”. Detta handlade som rubriken antydde om en utställning av fornegyptiska föremål, och här skildrades först och främst locket av en granitsarkofag, vilken hade hieroglyfskrift som berättade om vem den begravda var samt dennes förhållande till olika faraoner. Dessa ord är sedan baserade på en tolkning från en viss ”Prof. Rosellini” och är mycket detaljerad när det kommer till sådant som de begravdas ålder och namn. Här berättades sedan även om faraonerna Amasis och Psammetik II utifrån Herodotos. Utifrån andra föremål berättades det här också detaljerat om andra föremål i rummet samt om

---

²⁴ *Aftonbladet*, 19/2,1838, s. 3.

²⁵ *Dagligt Allehanda*, 16/2, 1838, s. 3.

²⁶ Thomasson, s.191–202 angående det som skrivs om Champollion och s. 177–188 angående det som skrivs som Åkerblad.

²⁷ Thomasson, s. 305–308.

gudomar så som Osiris, Thoth och Horus, och även faraoner så som ”Tutmes IV” och ”Schischonk” nämndes här. Detaljnivån som författaren till artikeln här gick in i kan tolkas som egyptomanisk och därmed som exotiserande, men samtidigt var huvudämnet för artikeln är den fornegyptiska kulturen.²⁸ Tolkningen av texten som egyptomanisk är därmed inte en självklarhet, men att den var exotiserande råder det dock inga tvivel om.

En annons för en bok med titeln ”Naturens och Mennisko-snillets Underverk” publicerad i *Aftonbladet* den 7 december 1839 hade rubrikerna ”6:o. Mumie.” samt ”1:o. Forntidens sju underverk, Babylons murar Semiramis trädgårdar, Dianas tempel i Ephesus, den Olympiske Jupiters Bildstod, Mausolén, Kolossen på Rodos och Pyramiderne”. Något specifikt innehåll fick man inte i annonsen, men om själva boken fick man däremot veta att verket var menat ”Till nöje och bildning för äldre barn” och att det innehöll ”34 Lithografier”. En mer specifik detalj i texten var dock att alla dessa rubriker delades in i fem stycken ”Afdelningar” (citatet är omformulerat för att det ska gå att använda i denna mening) var av det sista hade två så kallade ”Kapitel” (citatet är grammatiskt anpassat). Rubriken ”Mumie” kom dock konstigt nog in i ”Fjerde Afd.: JORDEN” tillsammans med rubriker så som ”3:o. Öknar” och ”5:o. Jordens befolkande”, medan den andra här presenterade rubriken hamnade i ”Femte Afd: KONSTERNA. Första Kapitlet. FORNTIDA KONSTVERK”.²⁹ Det första valet av avdelning kan sedan sägas visa hur fjärran man ansåg den fornegyptiska kulturen vara från nutiden då boken gavs ut, för annars hade man nog knappast lagt rubriken i en avdelning för jordens historia. Samma annons publicerades också i *Aftonbladets* nummer för den 10, 13, 18 och den 21 december 1839.³⁰

Under rubriken ”Blandade ämnen. Reselitteratur. Schomburgks resor i Guina” i *Aftonbladet* den 19 november 1840 fanns en artikel som nämner hieroglyfer som hittats i Orinocområdet i Sydamerika, som skulle ha liknat ”de Egyptiska och Siberiska (Sic!)”.³¹ Samma persons resor och beskrivningen av de sydamerikanska hieroglyferna kom med i en artikel i *Dagligt Allehanda* den 19 november 1840.³² I *Dagligt Allehanda* den 26 november 1841 lät även vid ett tillfälle skriva om centralamerikanska hieroglyfer, vilka dock skulle varit av en ”högst märkvärdig art af hieroglyfer”. Dessa påstods här inte ”hafva de egyptiskas allvarliga, enkla

---

²⁸ *Dagligt Allehanda*, 7/9, 1839, s. 1–2.

²⁹ *Aftonbladet*, 7/12, 1839, s. 4.

³⁰ *Aftonbladet*, 10/12, 1839, s. 4, 13/12, 1839, s. 4, 18/12, 1839, s. 4 & 21/12 1839, s. 1.

³¹ *Aftonbladet*, 19/11, 1840, s. 2–3.

³² *Dagligt Allehanda*, 19/11, 1840, s. 3.

karakter, utan snarare likna fantastiska arabesker”.³³ Här var det alltså ett tillfälle där den fornegyptiska kulturen sätts i sammanhanget av andra kulturer som det handlade om, vilket kan uppfattas som exotiserande. Att hieroglyfliknande skrift i andra länder än i Egypten kallas för just hieroglyfer är någonting som här absolut bör räknas som en form av liknelse. Detta därför att inga påståenden om någon reell koppling mellan den fornegyptiska kulturen och de syd- och centralamerikanska kulturen fanns här. Enligt Fritze hade annars teorier om kopplingar mellan den fornegyptiska civilisationen och de mesoamerikanska civilisationerna funnits redan på femtonhundratalet och skulle under nittonhundratalet komma att utvecklas till så kallad ”hyper-diffusionism”. Detta är en pseudohistorisk skola som gick och går ut på att man argumenterar för uppfattningen att all civilisation på jorden kommer från en enda källa. Denna källa är sedan ofta antingen det forna Egypten eller Atlantis som tidigt under de mänskliga civilisationernas historia beskrivs ha skapat förutsättningarna för den fornegyptiska kulturens uppkomst. Som bevis för detta har sedan förekomsten av pyramider och hieroglyfliknande skrift pekats ut, och i samma anda som i dessa spekulationer beskrivs hos Fritze skulle en viss Joseph de Guignes redan under den tidigmoderna perioden påstått att Kina hade varit en egyptisk koloni och att kinesiskans skrivtecken hade sina rötter i de egyptiska hieroglyferna.³⁴ Men i den här sistnämnda artikeln gjordes istället det motsatta; olikheterna mellan de fornegyptiska och centralamerikanska skrifterna betonades.

En bokstavlig mumie nämndes också i en kort notis med rubriken ”SÄD AF ETT 2000 ÅR GAMMALT FRÖ.” i *Aftonbladet* den 26 oktober 1841. Här gällde det så som titeln antydde nyheten om att en man hade lyckats få ett sädeskorn som hade hittats inlindat i en 2000 år gammal mumies lindor att växa upp till ett sädesstrå.³⁵ Uppvecklandet av en mumie nämndes också i en nyhetsnotis publicerad i *Aftonbladet* den 2 november 1842. En del detaljer om ärendet gavs även här, och bland dessa fanns mumiens namn, dennes status som i Amons prästinna under sitt liv, mumiens ålder och dess fysiska tillstånd.³⁶ Denna detaljnivå visar sedan på hur stort intresset för fornegyptiska kulturen var i Sverige under artonhundratalets mitt. En berättelse liknande den tidigare presenterade om det tvåtusenåriga sädeskornet som hade hittats i en mumie fanns med i *Aftonbladet* den 27 juni 1845. Här var det dock en greve ”af Haddington” som efter två planteringar skulle lyckats odla relativt mycket vete efter att ha börjat med fyra vetekorn som hittats i en mumie. Rubriken lyder något egyptomaniskt

---

³³ *Dagligt Allehanda*, 26/11, 1841, s. 2–3.

³⁴ Fritze, s. 274–285.

³⁵ *Aftonbladet*, 26/10, 1841, s. 3.

³⁶ *Aftonbladet*, 2/11, 1842, s. 3.

”FORNTIDENS OCH NUTIDENS EGYPTISKA HVETE.”, och föredragandet av det forntida Egypten framför det nutida kan också sägas komma fram i att det fornegyptiska vetet beskrivs som högre än det nutida egyptiska.³⁷

Anledningen att denna titel kan tolkas som en egyptomanisk är att den nämner både Egyptens forntid och nutid trots att artikelns främsta objekt är vetekornet från det forna Egypten. Här läggs alltså ljuset på jämförelsen som visade på det fornegyptiska vetets överlägsenhet snarare än enbart faktumet att det kunde ge grodd trots att det var tusentals år gammalt. I detta fall kan man alltså precis som i Humberts egyptomanidefinition se att ett särskilt fokus läggs på det forna Egyptens kultur även om artikeln främst handlar om att kornets groddbarhet trots sin höga ålder.³⁸ Men då ändå jämförelsen mellan de olika vetetyperna ändå var en del av artikeln är denna tolkning alls inte någon självklarhet. Samma händelser rapporterades det annars också om redan i *Dagligt Allehanda* den 22 september 1843. Detta dock i en kortare notis.³⁹ I *Aftonbladet* den 18 augusti 1854 återkom en historia om planterande av ”Tusenårigt hvete”. Denna gång fanns dock inte vetekornen i själva mumien eller dess bindor utan istället bredvid den i dess sarkofag. Dock så visade sig de planterade sädeskornen ha varit i förvånansvärt gott skick och gett särskilt mycket korn när det hade vuxit upp.⁴⁰ Notisen ”Växtfröns groningsförmåga.” som publicerades i *Aftonbladet* den 6 april 1861 nämnde återigen det så kallade ”mumiehvetet”, det vill säga tidigare nämnda vetekornen som hade hittats i egyptiska mumier och som samtidigt hade gått att så. Nu hade man dock funnit ännu äldre växtfrön, vars ålder skulle kunna uppmätas i ”hundratusentals” år.⁴¹ Alla dessa historier kan därmed kan därmed sägas exotisera det forna Egypten på ett positivt sätt.

I novellen ”Kongressen” vilken publicerades i *Dagligt Allehanda* den 4 december 1841 nämndes så väl hieroglyfer som hieroglyftydning av arkeologer. Här nämndes också en arkeolog som sades vara ”hemmastadd uti de egyptiska hieroglyfernas hemligheter”.⁴² Detta visar att det främst var arkeologer snarare än språkforskare såsom Åkerblad som förväntades kunna läsa hieroglyfer på den här tiden.⁴³ Fallet gav nog vid denna tid en trovärdig bild av hur

---

³⁷ *Aftonbladet*, 27/6, 1845, s. 2.

³⁸ Humbert, *Egyptomania*, s. 21–22

³⁹ *Dagligt Allehanda*, 22/9, 1843, s. 4.

⁴⁰ *Aftonbladet*, 18/8, 1854, s. 3.

⁴¹ *Aftonbladet*, 6/4, 1861, s. 2.

⁴² *Dagligt Allehanda*, 4/12, 1841, s. 2.

⁴³ Angående informationen om att Åkerblad var språkforskare se Thomasson s. 18–20.

kunskaperna om hieroglyfer var spridda på den här tiden, så att detta exotiserade hieroglyferna i någon särskilt stor utsträckning är därmed inte självklar.

Artikeln ”Akademin för de fria Konsterna Exposition. II Art.” som publicerades i *Dagligt Allehanda* den 9 april 1843, nämnde hieroglyfer som hade kommit till utställningen ifråga på teckningar av fornegyptisk arkitektur. Även om det här erkändes att teckningarna först och främst låg inom arkeologins intresseområde påstods de haft ett värde för ”konstläraren såsom urtyper af den äldsta och den mest gigantiska på jorden”. Dessa teckningar var sedan originalteckningar av Amons tempel i Thebe, hieroglyfer, ”genomskrifningar af gallerier, färgdetaljer, basreliefer m.m” samt teckningar av samma typ av föremål från ”Denons, Stielers, Segatos och Champollions berömda verk”. Här beskrevs det också att om utställandet av denna typ av föremål om de hade fått mera understöd skulle detta mottagits ”med värme” från ”alla länders fornforskare” och ”en vetgirig ungdom, för hvilken kunskapen om dessa fornminnen alltid egt ett oemotståndligt intresse”.⁴⁴ Denon beskrivs i Fritze som en av grundarna av egyptologin som vetenskap efter Napoleons expedition till detta land. Denne man var också en av de flera forskare som deltog under denna expedition, och hans *Voyage dans la basse et la haute Egypte och Description de l’Egypte* ges av Fritze en särskilt stor roll i berättelsen om disciplinens framväxt.⁴⁵ Dessutom nämner även Said den sistnämnda boken som särskilt viktig i processen där ”Orientens” framtogs sin egna historia, och därmed i förlängningen rätten till ett eget sammanhang, egen identitet och mening. Allt detta sätts sedan in i sammanhanget av Napoleons koloniala ambitioner i Egypten, och därmed får verket en nyckelroll i Suids narrativ om orientalismens utveckling.⁴⁶

De högaktningfulla orden om den fornegyptiska kulturens arkitektur i artikeln visade klart på en exotiserad bild av den, om än på ett mycket positivt sätt. Förvisso skulle man kunna tolka faktumet att konstlärare förväntades vara intresserade av det gamla Egypten som ett tecken på avtagande av synen på denna civilisation som något som bara kunde studeras av en särskild typ av vetenskapsmän. Här var det också tydligt att en viss bekantskap mellan det forna Egyptens kultur hade börjat växa fram som man inte längre fann märklig. Dock så kan man inte förneka att hela saken med att teckningar av fornegyptisk arkitektur ställdes ut och framställdes som något så pass stort var uppenbarligen exotiserande, och förmodligen även egyptomaniskt. I detta fall förkom nämligen det av Humbert identifierade spåren med att de

---

⁴⁴ *Dagligt Allehanda*, 9/5, 1843, s. 2.

⁴⁵ Fritze, s. 162–167.

⁴⁶ Said, s. 87–88.

fornegyptiska kulturyttringarna sattes i en ny kulturell kontext, vilket i dennes verk är en egenskap som beskrivs som en viktig del av egyptomanin.⁴⁷ Här nämndes också för ovanlighetens skull Champollion, men inte Åkerblad. Detta trots att det annars skulle kunnat vara ett tillfälle för skribenten att omnämna dennes insats som hjälpte Champollion att tyda hieroglyfskriften.⁴⁸ Bristen av ett sådant omnämnande kan sedan möjligtvis ha berott på att Åkerblad inte var populär i Sverige av de skäl som tidigare har nämnts i denna uppsats. Dock så finns även möjligheten att skribenten inte kände till den svenske orientalistens insatser på grund av dennes impopularitet eller att det fanns för lite plats för att omnämna honom.⁴⁹ En mer trovärdig möjlighet var dock att denna specifika nyhetshändelse inte involverade några verk av Åkerblad, och att skribenten därför inte ansåg att det fanns någon anledning att gå in på ett sådant sidospår i nyhetsrapporteringen.

I ett publicerat riksdagsanförande i *Dagligt Allehanda* den 16 augusti 1844 diskuterades det om ifall en ”Kapten B. Cronstrands verk öfver de Egyptiska fornlämningarne” skulle ges ut. Här nämndes också hieroglyfer. Hieroglyfernas ålder nämndes som någonting som gjorde den fornegyptiska kulturen som särskilt intressant att studera. Man kan här också tala om att en slags avandrefiering av det gamla Egypten utfördes i och med att detta område pekades ut som ”vaggan för all upplysning” i åtminstone Europa. Här pekades det till och med på hur svenskarnas förfäder vid tiden för den fornegyptiska kulturens blomstring ännu gick klädda i djurhudar. Några få referenser till Bibeln nämndes sedan också här, bland annat skrevs det att det i Egypten fanns storslagna fornlämningar under tiden före Moses. Ett annat viktigt argument i anförandet var hur mycket andra länder hade satsat på forskning om fornegyptisk kultur, och då nämndes främst Frankrike samt ”Flera Engelmän och Tyskar”.⁵⁰ Temat med Egypten som vaggan för Västerlandets kunskapsinnehav är någonting som Fritze ofta kommer in på. Enligt boken skulle redan beskrivningen av den fornegyptiska civilisationen som en viktig källa för vetenskap och filosofi förekommit redan i antikens Grekland.⁵¹

Dagligt Allehanda den 2 augusti 1845 innehöll en rubriklös notis där hållristningar kallades för ”dessa nu oförklarliga hieroglyfer”. Hållristningarna trodde dock skribenten i fråga inom en snar framtid skulle lyckas tydas ”lika så väl som Egyptens gjort det”. Också här avandrefierandes alltså i någon grad hieroglyferna genom att jämföras med den nordiska

---

⁴⁷ Humbert, *Egyptomania*, s. 21.

⁴⁸ Thomasson, s. 214–217.

⁴⁹ Thomasson, s. 306–308.

⁵⁰ *Dagligt Allehanda*, 16/8, 1844, s. 3–4.

⁵¹ Fritze, s. 85–87.

företeelse som hållristningarna var. Angående påståendet om att hållristningarna en gång kanske skulle komma att tydas pekar det också på att detta också går emot det förut observerade spåret om att olikheter mellan egyptiska hieroglyfer hårt och tydligt framhävdes. Här fanns alltså ingenting som avvisade de tankar som sedan skulle komma att tas upp av hyperdiffussionismen. Dock så fanns det inget i artikeln som tydde på ifall ett släktskap mellan hållristningarna och hieroglyferna var något som forskarna spekulerade om.⁵²

I en notis i *Aftonbladet* den 3 februari 1846 som beskrev finnandet av en kropp i en likkista som hade hittats i guano skrevs det även att detta var den tidpunkt då ”egyptiska mumier blifvit så allmänt kända, att fornforskaren ej mer anser fyndet af någon sådant för någonting rart”. Detta är alltså ett direkt erkännande av att mumier i västerlandet hade blivit något etablerat och välkänt i kulturen, vilket tidigare har antytts flera gånger i det här redovisade empiriska materialet. Samtidigt kallades även det nyss funna liket här för en mumie, men det var dock förmodligen enbart hundra år gammal.⁵³ Detta var därmed ett tecken på att exotiseringsprocessen för de egyptiska mumierna höll på att bli avslagen.

En bokstavlig mumie, eller ”skelettet af en mumie” nämndes i *Aftonbladet* den 29 juni 1847. Notisen där detta tillfälle förekom handlade annars om utställandet av ett elefantskelett i ”Karolinska institutets skelettsal”, där mumienskelettet också skulle funnits. Mumiens skelett skulle vidare ha varit ”mycket mörknat af tider”.⁵⁴ Här sattes alltså mumien i ett mera naturvetenskapligt sammanhang än ett kulturellt sammanhang, så här kan vi alltså snarare tala om ett förtingligade av den egyptiska kulturen än en exotisering.

I *Dagligt Allehanda* den 3 augusti 1847 skrevs det vid ett tillfälle att ifall man kunde försättas inte ”förståcka sitt hjerta, såsom Konung Farao” så torde man ”nödgas erkänna, att Geijer kan berätta”. Detta gjordes i artikeln ”Winter-blad. Erik Gustaf Geijer och hans f.d. Kamrater i Upsala”, som var en kulturartikel. Här användes alltså vad som bara kan ha syftat på *Bibelns* farao som arketyper för en skurkaktig och hjärtlös person.⁵⁵ Då ordet farao sattes i ett bibliskt, och inte ett historiskt sammanhang är det utan djupa kunskaper om artikelförfattarens bild av *Bibelns* farao svårt att exakt förstå i vilken grad någon eventuell exotisering gjordes av denna figur. Dock förekom uppenbarligen en andrefiering här.

---

⁵² *Dagligt Allehanda*, 2/8, 1845, s. 3.

⁵³ *Aftonbladet*, 3/2, 1846, s. 4.

⁵⁴ *Aftonbladet*, 29/6, 1847, s. 2.

⁵⁵ *Dagligt Allehanda*, 3/8, 1847, s. 1.

I *Hvad Nytt?* den 29 februari 1848 fanns det en artikel om mänsklig intelligens att ett utvecklat jämförelseorgan (vilket skulle funnits under pannbenet) skulle funnits hos ”älskare af hieroglyfer”. Här beskrevs alltså hieroglyfutttydning direkt som en spetsvetenskap.⁵⁶ Då detta förmodligen var en korrekt bild av kunskapsspridningen om detta forskningsområde var det inte mer exotiserande än vad ämnet ändå redan var i ämnets natur. För att låta döda människor själva beskriva sin kultur är hur man än gör något omöjligt. Dessutom går det knappast att beskriva Åkerblad och Champollion som någonting annat än språkexperter. Särskilt mycket var detta fallet med den förstnämnda, som utöver diverse europeiska språk även bland annat förstod grekiska, koptiska och feniciska.⁵⁷ Därmed är det naturligt att hieroglyftydande beskrevs som ett forskningsområde som krävde mycket intelligens.

I artikeln ”Hvad en liten planta förmår.” som publicerades i *Aftonbladet* den 29 mars 1860 kallades sedan ett mosslik för ”en verklig mumie”. Den skulle dock ”icke såsom de egyptiska” ha varit ”inlindad i hundrandetals alnar tyg, icke heller inbalsamerad annorlunda, än i stället naturliga antiseptica”. Istället för en mumie av egyptisk typ var det här frågan om en man som var klädd i djurhudar.⁵⁸ I och med att ordet mumie användes i en västerländsk kontext kan man säga att det både avexotiserades och avegyptifierades.

”Cedrarne i Levanten och på Libanon.”, som publicerades som notis i *Aftonbladet* den 11 juni 1862, satte in mumiekistor i sammanhanget av den då pågående odlingen av cederträd. Detta på så sätt att det påpekades att ceder i forna Egypten både användes som material till mumiekistorna och i tjärform för att bestryka kistorna med (för att hålla borta mask och mal från träet) samt som balsameringsmedel. I artikeln nämndes även *Bibelns* kung Salomo, om än inte i samma mening som den om ceder i Egypten.⁵⁹ Här sattes alltså det forna Egypten i samma sammanhang som något upplevt kulturellt bekant.

I *Aftonbladet* den 11 juli 1864 nämndes en mumie i en kort historia som förmodligen var menad att vara rolig. Denna gick ut på att en person befann sig i rådhuset i staden Maine för att få tillstånd att visa upp en mumie. När ”magistratspersonen” vad en mumie var ”för slag” svarade förevisaren att det var ”En egyptisk mumie, mer än tre tusen år gammal”. Den så kallade magistratspersonen sade därefter ”Tre tusen år gammal!” och ”är djuret lefvande?”.⁶⁰

---

⁵⁶ *Hvad Nytt?*, 29/2, 1848, s. 3.

⁵⁷ Thomasson, s.10–11.

⁵⁸ *Aftonbladet*, 29/3, 1860, s. 4.

⁵⁹ *Aftonbladet*, 11/6, 1862, s. 3.

⁶⁰ *Aftonbladet*, 11/7, 1864, s. 2.

Denna historia är sedan en av de få texter i källmaterialet där någon inte visste vad en mumie var. Men då detta med all trovärdighet var menat att föreställa ett skämt så finns det ingen anledning att dra några slutsatser att det under denna tid i västerlandet nödvändigtvis fanns många ämbetsmän som inte visste vad mumier var.

Artikeln ”Nationalmusei samlingar.” som publicerades i *Aftonbladet* den 14 juli 1868 nämnde en bokstavlig mumie och talade direkt om egyptologi. Såsom rubriken antydde handlade detta om en utställning av fornegyptiska artefakter i en underjordisk våning på Nationalmuseum i Stockholm. Här sades det rakt ut att judarna under Mose tid hade fått mycket av sin visdom från det forna Egypten. Det antydde här också som att de forna egyptierna trodde på samma Gud som judarna och de kristna i och med att den faraoniska titeln ”Si Ra” översattes till ”Guds son”. Logiken bakom detta var att artikelförfattaren tänkte att då ”Si Ra” betydde ”son af” solen, den sistnämnda vilken var ”den högsta gudomligheten”, var de två religiösa traditionerna fullt jämförbara.⁶¹ Här skedde alltså motsatsen till den andrefieringsprocess som Said beskriver i och med att artikelförfattaren gjorde djärva tolkningar av den fornegyptiska kulturen för att få den att verka mer lik den västerländska. Detta gjordes också genom ett påstående om att fonetisk skrift förekommit i det gamla Egypten, vilket sedan skulle ha inspirerat till bokstavsskriftens skapelse i Fenicien. Skriften som förmodligen åsyftades här var den av Åkerblad tydda demotiska skriften.⁶² Att Åkerblad själv inte nämndes här kan sedan dels bero på att denne man inte var så känd i Sverige på den här tiden eller på det dåliga ryktet om att han skulle ha varit opatriotisk ännu levde kvar i landet.⁶³ En annan, mera mondän tolkning skulle dock kunna vara att Åkerblad inte nämndes för att skribenten inte ansåg sig ha tid att nämna honom i denna artikel. Observationen av tanken om att Bibelns israeliter kunde ha fått sin visdom från det forna Egypten förekom under artonhundratalets mitt blir mindre konstig i ljuset av faktumet att det i Egypten och i Västerlandet vid århundrandets slut hände att den fornegyptiska religionen beskrevs ha varit monoteistisk vid civilisationens början. Enligt Colla skulle polyteismen istället enligt denna förklaringsmodell kommit efter att den fornegyptiska religionen hade blivit korrumpad.⁶⁴ Detta skulle enligt författaren i fråga ha varit särskilt viktigt i det islamska Egypten då institutioner för skydd för landets ruiner och kvarlevor upprättades vid mitten av artonhundratalet. När detta skedde lät bland annat en viss Abu al-Su’ud påstå att de forna egyptierna var monoteister för att

---

⁶¹ *Aftonbladet*, 14/7, 1868, s. 3.

⁶² Thomasson, s. 177–184.

⁶³ Thomsson, s. 306–308.

⁶⁴ Colla, s. 144–148.

motivera fornskyddet i ett monoteistiskt land där man traditionellt hade haft en något ambivalent inställning till den fornegyptiska kulturen.⁶⁵

I novellen ”DORA.” som publicerades i *Aftonbladet* den 3 oktober 1868 uttryckte en av karaktärerna att en person vid namnet ”Cendrillon” skulle haft en ”prins” som ”var en af Faraonerne, och att han nu sofver som en mumie under en af pyramiderna”. Detta gällde sedan en bok som en av karaktärerna håller på att skriva om denna person, som hon också kallade för ”Rhodophis”.⁶⁶ Här kan man ana att användandet av det fornegyptiska klart används för att exotisera en nutida människa som upplevdes som väldigt gammal. Dock antydde denna person ändå i verkligheten att ha levt i västerlandet (på grund av hans riktiga namn). Möjligen kunde även ihopkopplandet av en modern västerlänning med det forna Egypten tyda på en något mindre andrefierad syn på den gamla civilisationen.

Bokstavliga hieroglyfer nämndes slutligen i *Hvad Nytt?* den 1 september 1870 i en reseskildring från Paris (som också var artikelns rubrik). Här var det frågan om obeliskan på Place de la Concorde som beskrevs haft hieroglyfer på sig. Obeliskan påstods här för övrigt ha flyttats från Egypten till Frankrike 1836 ”med ofantliga kostnader”. Här placerades alltså obeliskan först och främst i ett västerländskt sammanhang, medan dess ursprungliga sammanhang bara beskrevs som en del av dess förflutna. I detta fall kan man alltså tala om att det enbart sker en mindre omfattande exotisering av obeliskan, som beskrivs som en nästan självklar del av det västerländska Paris. Detta är dock föga förvånande då reseskildringen handlade om Paris och inte Egypten, och det enda egyptologiska föremålet som nämndes här var ett som fanns som ett moment i den franska huvudstaden. Åtminstone fick man inte mycket information om obeliskens ursprungliga kontext eller användning.⁶⁷ Samtidigt var dock obelisker en typ av fornegyptiska kvarlevor som hade varit populära i Europa långt innan artikelns datum. Ett särskilt bra exempel på denna typ av fornlämnings popularitet var faktumet att Champollions grav enligt Fritze hade en obelisk på sig.⁶⁸ Just hämtandet av obeliskan i Paris nämns också hos Fritze. Till skillnad från många andra fornegyptiska föremål beskrivs denna obelisk dock inte ha forslats ut genom olagliga plundringar. Istället skulle obeliskan på Place de la Concorde ha getts i gåva till Frankrikes kung Ludvig-Filip av

---

⁶⁵ Colla, s. 128–129.

⁶⁶ *Aftonbladet*, 3/10, 1868, s. 2.

⁶⁷ *Hvad Nytt?*, 1/9, 1870, s. 3.

⁶⁸ Fritze, s. 172–173.

Egyptens Mohammad Ali.⁶⁹ Därmed kan man i artikelns fall ana att obelisker hade fått en status som någonting mer än en fornegyptisk artefakt.

2.2. Den fornegyptiska kulturen i förhållande till artonhundratalets Sverige och västerland

Denna del av uppsatsen har för avsikt att presentera och analysera det forskningsmaterial som främst ska användas för att besvara den andra forskningsfrågan, som handlar om hur företeelser ur den fornegyptiska kulturen sattes i förhållande till kulturen i Sverige och resten av västerlandet. Här kommer därför metaforiska omnämningen av företeelser från den fornegyptiska kulturen vara det som analyseras. Detta för att det ska gå att se hur spridda kunskaperna om det gamla Egypten som kulturområde var samt utefter detta kunna utläsa synen på denna. Avsnittet blir därför mera beroende av språkliga tolkningar än det föregående avsnittet. En kronologisk indelning kommer i någon mån att följas, men om riktigt slående tematiska likheter mellan artiklar från olika tidpunkter går att finna kommer denna dock frångås. Att den kronologiska indelningen inte överges helt beror på att det presenteras material som också används för att besvara den första forskningsfrågan.

Dikten ”Året 18–0”, som berättade allegoriskt om mänsklighetens frigörelse, liknade ”folkens bundna vilja” vid en ”tung förmöglad mumie”. Denna publicerades i *Aftonbladet* den 8 oktober 1831 under den återkommande rubriken ”Kaleidoskop.”. Det metaforiska användande av ordet mumie säger i sammanhanget att man såg mumier som arketyper för något stelt och inte levande, och inlindningen är därmed en analogi som författaren använder att beskriva det ”bundna” tillståndet för ”folkens vilja”. Uppenbarligen menade här diktaren att ”folkens vilja” hade tvingats att vara stel och död.⁷⁰ Möjligen skulle också en underförstådd mening kunna vara att folkens viljas tillstånd genom att jämföras med en mumie avskrevs som västerländsk. Men då det enbart står ”folkens” i obestämd form, och inte ”folket”, kan man ändå inte avgöra ifall någon andrefiering utfördes mot något folk.

Ståndsväsendet liknades också vid en mumie i *Dagligt Allehanda* den 18 april 1832. Här var det sedan frågan om ett anförande som publicerades under titeln ”Blandade Ämnen. (Ur Correspondenten.) Riksdagsmannen och de ökade skattebördorna.”. Mumien som metafor var menad att visa på hur död ståndsuppdelningen i riksdagen var. Detta underströks med att ståndsuppdelningens tillstånd också liknades vid ett skelett som inte kunde göras levande.⁷¹ Här kunde alltså tolkningen med den underförstådda exotiseringsprocessen också ha gällt.

---

⁶⁹ Fritze, s. 174–180.

⁷⁰ *Aftonbladet*, 8/10, 1831, s. 3–4.

⁷¹ *Dagligt Allehanda*, 18/4, 1832, s. 1–2.

Ordet mumie användes också metaforiskt i *Aftonbladet* den 12 februari 1834. Detta var i ett uttalande om svensk politik där det skrevs att ”Ser folket att dess stora intressen varmt uppfattas” skulle inga ”ultraistiska bemödanden” kunna ”inbalsamera staten till en mumie”. Här var sammanhanget en protest mot ståndsriksdagen, och därmed blir metaforen en omskrivning för de reaktionära krafter som skribenten ansåg ville hindra en enligt denne oundvikligen kommande och framstegsbetonad utveckling. Det senare uttrycktes också i de likväl metaforiska orden om att balsameringen skedde ”för att hindra en dag veckla ut nya och friska drag under värman af någon pånyttfödande sol”. Det samhälle som motståndarna till skribenten ville ha beskrevs möjligen också som arkaiskt och mindre levande än det som denne ville ha. Samma sak gäller i sådana fall också i det föregående exemplet.⁷² Hos Fritze får man veta att historier om mumier som genom då modern elektrisk teknik efter upplindanden av mumier kom till livförekom relativt flitigt i artonhundratalet litterära kultur. Bland dessa fanns en berättelse av Edgar Allan Poe från 1845 och tidigare än så en berättelse av Jane Webb Loundon från 1827.⁷³ Därmed är det möjligt att den metaforiska död som beskrevs i artikeln inte nödvändigtvis var menad att vara oåterkallelig. Här går alltså exotiseringsprocessen riktad mot den fornegyptiska kulturen inte att utesluta.

En sjuk människas tillstånd sattes även i sammanhanget av ordet ”mumie” i *Aftonbladet* den 15 april 1835 i dikten ”Fantasi på sjuksängen” (undertecknad signaturen ”Brn.”). Frasen i vilken detta gjordes löd ”Med mumien ville jag byta färg”.⁷⁴ Sammanhanget var något svårförståeligt sett bara från meningen, men av helheten förstod man att den handlade om hur den sjuka människan fick sin kropp förstörd av en sjukdom, vilken denne ville undvika genom att metaforiskt bli en mumie. Alternativt betydde dock kanske frasen att patienten bara ville ha en värdig död för att undvika det fysiska förfallet. Här framställdes alltså fornegyptiska mumier som en mera värdig form av lik än den form av lik som diktens huvudperson förväntade sig bli ifall sjukdomen fick fortskrida obehindrat. Här kan man alltså i förlängningen se det som att den fornegyptiska kulturen föränderligades på ett positivt sätt.

Artikeln ”Hvad skola vi med öfverhuset? Första artikeln.” som publicerades i *Aftonbladet* den 7 september 1835 liknades i ett citat ur tidningen ”Morning Advertiser” den brittiska så kallade ”municipalbillen” vid en mumie. Texten handlade om det dåvarande politiska läget i Storbritannien, och ”billen” det gällde skulle ha blivit ”stympad” av ”Lorderna”

---

⁷² *Aftonbladet*, 12/2, 1834, s. 3.

⁷³ Fritze, s.184–185 angående Poes berättelse och s.211–212 för Loundons berättelse.

⁷⁴ *Aftonbladet*, 15/4, 1835, s. 3.

(riksdagsmännen i den brittiska överhuset) och kommit tillbaka ”lik en mumie med formen bibehållen, men lifsprincipen utsläckt”.⁷⁵ Här användes återigen mumien som en metafor för något föråldrat och metaforiskt uttryckt dött. Eftersom mumien återigen användes som metafor i ett sammanhang som refererade till västerländsk politik är det oklart ifall denna var menad att ha en exotiserande avsikt.

Artikeln ”Vidskepelse” som publicerades i *Aftonbladet* den 21 november 1835 lät sedan skriva att magiska konster liknande de som påstods finnas i artikelförfattarens nutid skulle man ha känt till så länge man hade sett dem skrivna med hieroglyfer. Nutida vidskepelse beskrevs här alltså som havandes rötter som sträckte sig så långt tillbaka som till det forna Egypten. Här jämfördes också folk som spådde i vädret under artonhundratalets mitt trott att de genom sitt tydande ”trott sig erhålla samma verkan som skulle följt af den föreskrift, som bildskriften innehöll”.⁷⁶ Här är alltså hieroglyferna en symbol för det arketypiska tolkningsprojektet; magiskt eller ej. En exotiserande ton fanns också i dessa ord.

Temat med mumier som metafor för någonting obskyrt och undangömt förekom i en rubriklös artikel publicerad i *Aftonbladet* den 12 mars 1836. Denna handlade om en översättning av *Tusen och en natt* till svenska, och artikeln gick också in på en jämförelse med hur österländska sagoberättare kom fram med sina berättelser utan att vara motiverade av pengar och ”ära”. Dessa sagor fortsatte också vara välkända långt efter att deras egna namn glömts bort. Här jämfördes de anonymas verk med de verk som ”konstpoeterna” skrev, vilka mest skulle ha hamnat i bibliotek där de inte blev lästa av många förutom de lärda. Därför kallades biblioteken med konstpoeternas verk för ”de stora mumie-kabineterna”.⁷⁷ Då ingen knappast vid den här tiden borde ha kunnat betrakta bibliotek som något exotiskt torde det vara mycket klart att avsikten med liknelsen inte var att exotisera dessa. Istället var uppenbarligen metaforen ”mumie-kabineterna” här menad att syfta på något i allmänhet gammalt och obskyrt. Förekomsten av mumiekabinett är inte någonting som Fritze fokuserar sig på i sin studie av mumiers betydelse i europeisk egyptomani under artonhundratalet. Här fokuseras det istället på sådant som upplindande av mumiesvepningar som utfördes inför publik.⁷⁸ Om tidens museum står det istället mer i *Conflicted antiquities*, men då ligger fokuset i mycket högre grad på skulpturer än mumier. Detta eftersom att avsnittet främst handlar om ett

---

⁷⁵ *Aftonbladet*, 7/9, 1835, s. 2–3.

⁷⁶ *Aftonbladet*, 21/11, 1835, s. 2.

⁷⁷ *Aftonbladet*, 12/3, 1836, s. 2.

⁷⁸ Fritze, s. 181–185.

skulpturum i det så kallade ”Townley Gallery”, och ämnet i denna del av boken är snarare hur utställningar som denna gav en felaktig och kolonialistisk bild av den fornegyptiska kulturen än någonting om synen på egyptologiska utställningar som sådana. I kapitlet ifråga skrevs det också att mumierna på museet ifråga låg i ett annat rum än i det där skulpturerna förvarades.⁷⁹ Så utefter detta går det alltså inte att med säkerhet säga ifall uttalandet i artikeln visade på någon utbredd negativ attityd mot museiutställningar som hade mumier bland sina utställningsföremål. Men på grund av populariteten för mumieupplindningar är dock den eventuella förekomsten av denna tendens mindre sannolik. Därför är det troligast att mumierna här var symboler för urgamla ting i allmänhet.

Aftonbladet den 17 juni 1836 hade en artikel med rubriken ”Litteratur. Svenska folkets historia, från äldre till närvarande tider, af A.M. Strinnholm. Senare artikeln”. Artikeln handlade mest om den fornnordiska kulturen, men här nämndes också en teori om att runorna skulle ha börjat som en slags hieroglyfer. Detta dock utan att något kopplande till de fornegyptiska hieroglyferna gjordes.⁸⁰ Man kan när det gäller exotiseringen tolka detta som antingen ett försök att exotisera den fornnordiska kulturen eller som ett försök att sätta runorna i ett sammanhang där hieroglyfer saknade specifik koppling till det forna Egypten. Eftersom det handlade om utvecklingsteorier gäller med all trovärdighet det senare. I ett rubriklöst debattinlägg från *Aftonbladet* den 8 september 1836 användes hieroglyfer också som en metafor för svårtydd skrift i allmänhet. Referenser till något annat fornegyptiskt saknades här.⁸¹ Här kan man på grund av det uppenbara sammanhanget inte tala om en egentlig exotisering.

I en teaterrecension publicerad i *Dagligt Allehanda* den 27 januari 1837 kallade en karaktär ur pjäsen ”Pariser-Pojken” för ”en mumie från kejsartiden”. Denne skulle nämligen ha varit både så allvarligt sjuk att han knappt levde samt att han skulle ha varit ”en gammal krigare af Napoleons hjeltestamm”.⁸² Här var det alltså klart att mumien som metafor enbart syftade på mannens ålder samt att han levde sitt aktiva liv under kejsartiden.

Aftonbladets nummer för den 7 april 1840 lät i en artikel som bland annat handlade om de politiska förhållandena på Gustaf IIIs tid skriva att ”revolutionsriksdagens” bönder i allmänhet såg många ”statsförhållanden” som om de vore ”hieroglyfer”. Med detta menades

---

⁷⁹ Colla, s. 1–10 samt den direkt föregående sidan som helt saknar nummer.

⁸⁰ *Aftonbladet*, 17/6, 1836, s. 2.

⁸¹ *Aftonbladet*, 8/9, 1836, s. 3.

⁸² *Dagligt Allehanda*, 27/1, 1837, s. 1.

att statsförhållandena var svårtolkade eller oförståeliga så som för bondeståndet.⁸³ Genom denna beskrivning av hieroglyfer som någonting särskilt obegripligt kan man möjligen se ett exotiserande av dessa. Men då hieroglyferna kom från en sedan länge död kultur och bara hade blivit tydda femton år innan så var det knappast förvånande att många ännu såg dem som särskilt svårförståeliga. Därmed är exotiserandet av hieroglyferna i sammanhanget närmast någonting oundvikligt. I och med att artikeln handlar om sjuttonhundratalets historia är det kanske också möjligt att man genom metaforen refererar till faktumet att hieroglyferna inte hade tytts under denna tid. Men då artikeln är skriven från perspektivet av författarens samtid (annars skulle den knappast varit skriven i då-form) kan denna tolkning avskrivas.

Aftonbladets nummer för den 1 september 1837 innehöll en artikel som trots sitt publiceringsdatum hade titeln ”Prestmötet i Wexiö. Den 20, 21, 22, 23 Sept. 1835”. Här användes ordet mumie som en metafor för något generiskt uråldrigt. Detta i en argumentation att prästen som ”församlingens lärare” absolut dels både förstå Bibelns språk samt vara ”hemmastadd i den fornverld hvars färger den bär”. Här kom även den kulturblandande metaforen om att läraren var tvungen att ”ha sett sig om i katakomberna der en förgången tid hvilar, en mäktig mumie med sin rulle af papyrus, fullskriven med heliga runor”. Dessa förkristna föresteleser skulle sedan ha varit heliga även ifall man skulle kalla dem ”hedniska”, då ”kristendomens nycklar” skulle ha legat utspridda bland dem. Därefter påstods det också att det som i samtiden kallades hedendom var att betrakta som ett historiskt förstadium till kristendomen, och att man som kristen präst borde vara kunnig om dessa religiösa traditioner.⁸⁴ Här lades med andra ord den fornegyptiska religionen dels i samma sammanhang som det antika Roms (genom katakomberna) samt den fornnordiska. I verkligheten fanns det förvisso en del fornegyptiska influenser på den antika romerska kulturen. Hos Fritze nämns till exempel såväl de så kallade Cetiuspyramiden i Rom och flera obelisker i samma stad samt dyrkandet av ett antal egyptiska gudar och gudinnor (främst Serapis och Isis) i romarriket.⁸⁵ Men att det ändå handlar om en idealiserad bild av ett kronologiskt fjärran förflutet snarare än något verkligt vittnar dock faktumet att de romerska och fornegyptiska kulturella elementen blandas med de fornnordiska. Dessa beskrivna element var sedan uppenbarligen ett kopplande av det forntida Egypten till europeiska samhällens kulturer snarare än de till då samtida kulturerna i Mellanöstern. Därmed framställs

---

⁸³ *Aftonbladet*, 7/4, 1840, s. 3.

⁸⁴ *Aftonbladet*, 1/9, 1837, s. 2.

⁸⁵ Fritze, s. 100–107 angående gudarna, s.13 angående obeliskerna i Rom och s. 89 angående Cetiuspyramiden.

alltså den fornegyptiska civilisationen här som entydigt död, men ändå som högst relevant för de som levde under artonhundratalets mitt i Sverige. Här andrefierades den fornegyptiska kulturen genom att dess mest kända företeelser beskrevs som ”hedniska”, men samtidigt avexotiserades också denna kultur genom att den beskrevs som ett förstadium till den nuvarande kulturen.

Aftonbladet den 20 april 1838 publicerade en artikel som kort i en retorisk vändning om olika konstformer påstod att noterna för musiken ”på sin höjd” kunde kallas ”betydelserike hieroglyfer för idéen”, och därför jämfördes musiken negativt med poesin och värtaligheten.⁸⁶ Om någon exotisering är avsedd här är sedan lite svårt att avgöra, men på grund av att noter knappast var något som man hade någon anledning att framställa som exotiskt kan detta knappast ha varit fallet. Istället används metaforen ”hieroglyfer” här som ett annat namn på symbolisk skrift i allmänhet. Klart är dock att denna typ av symbolspråk framställs som någonting sämre än vanlig skrift för ”idéens” framträdande. Att hieroglyferna beskrevs som någonting sämre än vanlig skrift kan möjligen bero på dess status som otydda, men detta är mindre troligt i och med att artikeln talar om vanlig notskrift. Istället är den mest trovärdiga tolkningen av det metaforiska användandet av hieroglyferna att författaren till artikeln ville säga att notsystemet var en rent symbolisk skrift.

En artikel av en viss ”Chateaubriand” med rubriken ”En blick på Spaniens politiska förhållanden” publicerades i *Dagligt Allehanda* den 16 maj 1838. Denna liknade Spaniens dåvarande kung Ferdinand vid en ”konungs mumie i medelpunkten af Cheops pyramid” eftersom att han och hans familj spelat en så passiv roll under ett intagande av Madrid. Detta fick artikelförfattaren att tycka att kungen var ofantligt feg för att han stod i bakgrunden när så pass viktiga saker skedde.⁸⁷ Med mumiemetaforen ville Chateaubriand framställa kungen som både frånvarande och förmodligen även som mindre levande på grund av hans passivitet. Här framställdes dessutom den spanska kungen genom metaforen klart som en ”Andre” genom att jämföras med en mumie i ett omiskännligt fornegyptiskt sammanhang. I och med jämförelsen blev uppenbarligen det gamla Egyptens kultur även exotiserad i och med att den dessutom placerades i en så specifik och stereotyp miljö som Cheopspyramiden. Denna pyramid var för övrigt enligt Fritze under just artonhundratalet ett av de främsta besöksmålen i Egypten. Europeiska turister i synnerhet brukade till exempel ofta både klättra upp och in i Cheopspyramiden. Därför förstår man att pyramiden i fråga var den mest kända fornegyptiska

---

⁸⁶ *Aftonbladet*, 20/4, 1838, s. 2.

⁸⁷ *Dagligt Allehanda*, 16/5, 1838, s. 2.

graven.⁸⁸ I artonhundratalets kulturella kontext fanns det därför knappast en mer självklar plats för en mumie än Cheopspyramiden.

Hällristningar som hade hittats i Norden vilka hade gjorts under förhistorien kallades i en artikel från *Dagligt Allehanda* den 16 juni 1838 återigen för ”urtidens hieroglyfer”. Här gällde alltså motsatsen till Saids beskrivna andrefierande, i och med att en västerländsk företeelse sattes på samma plats som en fornegyptisk. I detta fall är det bara genom orden som används här svårt att avgöra om författaren med hieroglyfer avsåg skrift som gick eller inte gick att tyda.⁸⁹

Dagligt Allehanda den 6 juli 1838 hade en artikel där det stod att en ”Friherre Sprengtporten” borde resa ut på landet för att undvika att ”inrökas såsom en politisk mumie”. Av sammanhanget blev det sedan uppenbart att man här menade att ordet mumie här syftade på en stel och överdrivet konservativ eller reaktionär person.⁹⁰ Därmed kan man knappast tala om någon egentlig exotisering av den egyptiska kulturen här.

Om förhållandena i Spanien handlade också en nyhetsnotis enbart betitlad ”Spanien” som också nämnde ordet mumie när den publicerades i *Dagligt Allehanda* den 25 juni 1840. Här var det frågan om en dödligt sjuk militär vid namnet Cabrera, som beskrevs ha sett ut som en mumie innan han dog.⁹¹ Då liknelsen enbart gällde en persons utseende kan man här knappast tala om någon exotisering av det gamla Egypten.

Artikeln ”Sjöförsvaret.” som publicerades i *Dagligt Allehanda* den 3 december 1840 liknade skribenten siffrorna (som skulle ha stått ”stumt grinande mot hvarandra”) i en bok om detta ämne med ”besvärjarens hieroglyfer”. Här syftade begreppet på hieroglyfer som något exceptionellt svårförståeligt.⁹² Här återkom alltså temat med hieroglyferna som en arketyper oförståelig skrift. I och med att det stod att det var ”besvärjarens” hieroglyfer betydde det att man här kopplade ihop magi med hieroglyfer. Att hieroglyfer skulle ha innehållit ockulta egenskaper var annars redan på den här tiden en mycket gammal uppfattning i esoteriska rörelser i västerlandet. Enligt Fritze skulle hieroglyfer inom den så kallade hermeticismen ha varit någonting som man skrev sina läror på (även om detta inte var riktiga hieroglyfer)

---

⁸⁸ Fritze, s. 189.-208.

⁸⁹ *Dagligt Allehanda*, 16/6, 1838, s. 14.

⁹⁰ *Dagligt Allehanda*, 6/7, 1838, s. 1.

⁹¹ *Dagligt Allehanda*, 25/4, 1840, s. 2.

⁹² *Dagligt Allehanda*, 3/12, 1840, s. 1.

redan under medeltiden.⁹³ Eftersom att den heremetiska skolan fortfarande var fullt levande under den tidigmoderna tiden och då esoterism var någonting absolut förekommande under artonhundratalet är det inte alls långsökt att anta att hieroglyferna fortfarande uppfattades ha en koppling till det ockulta.⁹⁴ Artikelns ord kan därmed ses som ett exotiserande av den fornegyptiska skriften, men detta är inte en självklar tolkning. För magi är knappast någonting som i sig självt var tvunget att ha setts som exotiskt.

Ordet mumie förkom sedan i *Aftonbladet* den 16 februari 1841 i en "Korrespondensartikel" med rubriken "QVINCY PARRIOT". Artikeln handlade om fattigdom i London, och här var det en fattig kvinna som i sin svåra situation liknades vid en mumie "af tvång" "redan före sin död". Här var det uppenbart att mumiemetaforen användes för att beskriva hur kvinnan i fråga i sin på fattigdom och i övrigt svåra ställning var så ofri att hon inte kunde sägas leva ett riktigt liv. Då metaforen förmodligen här främst var inriktad på mumiens dödhets kan man här knappast tala om någon exotisering i detta fall.⁹⁵ Det samma gäller för övrigt ifall man syftade på en mummies bundenhet som bestod i dess inlindning, vilket annars passar bara som en metafor för en människa med särskilt mycket tvång i sin livssituation. För att det skulle kunnat vara fallet borde ett pekande mot kulturen vilken producerade mumier. Men nu gällde istället metaforen mumiens mest konkreta egenskaper.

Mumiemetaforen förekom också i tidningsnovellen "Garnnystanet" i *Aftonbladet* den 19 augusti 1841. Här användes den för att beskriva en gammal man, och ordvalet har därmed inte mycket att tillföra i besvarandet av syftet.⁹⁶ Här var det alltså också uppenbart att det mest var mannens ålder som fick honom att bli liknad vid en mumie. Därmed kan knappast något exotiserande av den fornegyptiska i någon hög utsträckning läsas in i någonting mer än själva åldersaspekten. En kvinna beskrevs även haft ett mumielik utseende avsnittet "HUSDJEFVULEN" i följetongen "Pietisterne." som publicerades i *Aftonbladet* den 4 augusti 1842.⁹⁷ Denna metafor fanns även med i en novell med rubriken "EN KURTISÖR" publicerad i samma tidning den 1 oktober 1846, där en mans utseende beskrevs som en

---

⁹³ Fritze, s.126–127.

⁹⁴ Fritze, s. 146–156 för det som skrivs om den tidigmoderna tiden och s. 246–259 för det som skrivs om artonhundratalet.

⁹⁵ *Aftonbladet*, 16/2, 1841, s. 2.

⁹⁶ *Aftonbladet*, 19/8, 1841, s. 1.

⁹⁷ *Aftonbladet*, 4/8, 1842, s. 1–2.

mumies då han var ”mager och torr”.⁹⁸ Här var det alltså enbart mumierna som föremål som användes retoriskt. Därmed kan man knappast tala om något egentligt exotiserande.

Hieroglyfer som metafor för symboler eller stämplor i allmänhet förekom i *Dagligt Allehanda* den 15 november 1842. Detta var i Stockholmsskildringen ”Bror Mathias.”, där det beskrevs hur ”tullbetjänter ritade sina hieroglyfer på kappsäckar, hattaskar, m.m.”. Här var det förmodligen stämplornas icke-alfabetiska utformning vilka åsyftades ha varit hieroglyfliknande. Detta kan eventuellt ses som ett sätt att använda de redan exotiserade hieroglyferna för att nedsättande referera till tullbetjänernas symboler.⁹⁹

I *Dagligt Allehanda* den 11 december 1843 fanns en artikel där det nämndes att stenålderns invånare i det som skulle komma att bli Sverige inte hade vare sig ”runor eller hieroglyfer”.¹⁰⁰ Detta visar klart på hur fjärran i tiden man på den här tiden ansåg det vara sedan någon skrev med hieroglyfer och runor, för annars hade det knappast anmärkts att stenåldersmänniskorna inte använde dem. Här sattes också de fornegyptiska hieroglyferna sida vid sida av de fornnordiska runorna, och därmed exotiserades inte de här förstnämnda mer än de här sistnämnda.

Ordet ”hieroglyfer” förekom också i en notis som publicerades i *Hvad Nytt?* den 11 maj 1844. Detta var i en text om den i försäljningstal fluktuerande Kalmartidningen *Barometern*, vars läge ansågs ha varit så osäkert att skribenten uttryckte att man nu metaforiskt vände blicken mot himlen för att tolka tecken i den angående. Här skrevs det att ”hafwa wi måst gripa till den resursen att förlita ok till dem af våra kolleger, som stå högt nog att fortfarande kunna ha Barometern i sikte och förkunna werlden dess hieroglyfer”.¹⁰¹ Hieroglyferna blev här en symbol för det teckentolkande som bara de invigda kunde tyda. Detta kan klart uppfattas som ett exotiserande av den fornegyptiska civilisationens skrift, men då denna civilisation sedan länge hade varit död när notisen skrevs var det samtidigt ett närmast oundvikligt exotiserande. Här kan man även ana kopplingen mellan mumier, magi och ockulta kunskaper i och med referenserna till astrologi.

Den 3 majs 1844s nummer av *Dagligt Allehanda* kallades tecknen i en under franska republikens tid tillkommen rebus för hieroglyfer.¹⁰² Novellen ”Pennan och Värjan.” i *Dagligt*

---

⁹⁸ *Aftonbladet*, 1/10, 1846, s. 1.

⁹⁹ *Dagligt Allehanda*, 15/11, 1842, s. 1.

¹⁰⁰ *Dagligt Allehanda*, 11/12, 1843, s. 2.

¹⁰¹ *Hvad Nytt?*, 11/5, 1844, s. 4.

¹⁰² *Dagligt Allehanda*, 3/5, 1844, s. 3.

Allehanda den 24 maj 1844 kallade vanliga bokstäver på grund av stavningssättet på en biljett en gång för ”hieroglyfer” som var tvungna att dechiffreras.¹⁰³ I och med att hieroglyfer användes som metafor för svårtolkad skrift eller tecken i allmänhet kan man säga att här var det frågan om samma typ av exotiserande som i föregående stycke. Här beskrevs nämligen hieroglyfer som arketyper för något mycket svårtolkat. Men trots förfråmligandet kan man knappast påstå att någon betydelsefull exotisering skedde.

I en artikel om pressfriheten i Schweiz som enbart publicerades med rubriken ”Utrikes Schweiz.” publicerad i *Aftonbladet* den 30 mars 1843 kallades i ett citerat brev ett kloster i för ”det andliga mumie-kabinettet”. Detta syftade här uppenbarligen på klostrets företrädares reaktionära hållning, eftersom att det här beskrevs som att de blev ”helt förskräckta” av en utvecklingstrend.¹⁰⁴ Här användes alltså mumierna som en metafor för något särskilt föråldrat, och därmed går det att tolka det hela som att författaren exotiserade det forntida Egyptens kultur genom att placera det som ett arketyiskt fjärran förflutet. Angående den redan observerade liknelsen mellan en institution och ett mumiekabinett går det också här möjligtvis att se en nedsättande syn på tidens muséer som institution här, även om denna tolkning knappast är att tolka som en självklarhet. För det är trots allt fullt möjligt att uppskatta någonting gammalt på något sätt utan att vilja att det helt ska styra folks liv.

Tidningsnovellen ”Guvernanten” beskrev även en flicka vid namnet Lotta som liknades en mumie i *Aftonbladet* den 19 juni 1843. Detta var dock bara för att hon hade på sig så mycket kläder flickan såg ut som en inlindad mumie.¹⁰⁵ Här användes alltså ordet ”mumie” enbart i en liknelse gällande en persons utseende, och därmed går det knappast att påstå att den fornegyptiska kulturen kommenterades. Ett mer talande metaforiskt användande av ordet mumie kom dock i samma tidnings nummer för den 5 juli 1843. Här skrevs det först att man hade funnit en årtusenden gammal lök i en egyptisk mummies hand som planterades i tysk jord och växte upp till en frisk och fullt levande lök, och därefter ställdes den poetiska frågan ”Tyska mumie! efter hur många årtusenden skola dina förhoppningar gro och grönska så gladt, som denna lök från pharaonernas tider?”. Av sammanhanget blir det här uppenbart att artikelförfattaren menade att tyskarna som folk ännu under mitten av artonhundratalet inte levde ett i dennes mening mer riktigt liv på grund av att det inte vid den här tiden fanns någon

---

¹⁰³ *Dagligt Allehanda*, 24/5, 1844, s. 1–2.

¹⁰⁴ *Aftonbladet*, 30/3, 1843, s. 1.

¹⁰⁵ *Aftonbladet*, 19/6, 1843, s. 2.

enad tysk nationalstat.¹⁰⁶ Mumien blev här alltså en symbol för stora tidsrymder som sådana. I faller kan man återigen påstå att det skedde en exotisering av den fornegyptiska kulturen genom att den beskrevs som en arketypiskt urgammal kultur.

Novellen ”Bulwer och Dickens.” i *Dagligt Allehanda* den 28 oktober 1843 nämnde hieroglyfer som ett exempel på en svårläst skrift. Här skulle nämligen en av karaktärerna i novellen skickat en text till en vis ”Doktor Pettigrud” som var språkexpert men inte fått ett svar från denne. För att uttrycka hur svår texten var att tyda uttrycktes det att experten läste ”hieroglyfer en hel hop lättare” än karaktären i frågas stavsätt.¹⁰⁷ Här uttrycktes alltså den underförstådda meningen att hieroglyfskriften kunde tolkas. Hieroglyfer som metafor för obegriplig litteratur förekom också i *Dagligt Allehanda* den 9 november 1843. Här skrevs det nämligen i novellen ”En öm Morbroder.” att några handelsböcker var ”obegripliga hieroglyfer”.¹⁰⁸ Då det i dessa två fall var frågan om två fall var kulturellt bekanta företeelser som kallades för hieroglyfer var det ur en synvinkel alls inte en exotisering av denna skrift som sker av skriften. Dock så var meningen med båda användningarna av begreppet här likväl fokuserade på skriftens oförståelighet, vilket kan ses som exotiserande. Beroende på ifall hieroglyfbegreppet här var menat att betyda någonting svårtolkat eller otydligt ändras därmed bedömningen av ifall det var frågan om en medveten exotisering.

I en annan tidningsnovell i *Aftonbladet* som publicerades den 25 november 1844 beskriver sig en gammal romsk man, i tidstypiska ordalag kallad ”zigenare”, sitt eget ”kött” som ”förtorkadt, såsom en mumie i Vishetens land”. Detta var alltså frågan om likställandet mellan människor och mumier, men i och med uttrycket ”Vishetens land” kan det ändå antas att denna beskrivning görs med en slags stolthet. Den senare frasen är uppenbarligen refererande till en bild av ett exotiskt Egypten där det finns mycket dold visdom.¹⁰⁹ Uppfattningen att särskilt mycket uråldrig visdom fanns i det forna Egypten var någonting som det tidigare har skrivits om i denna uppsats när det gällde de tankar under artonhundratalet som enligt Fritze skulle komma att utvecklas till hyperdiffusionismen. En annan pseudovetenskaplig strömning som helt grundade sig i denna typ av tänkande var den så kallade pyramidologin. Detta idékomplex gick ut på att det i Cheopspyramidens mått skulle ha funnits matematiska egenheter som skulle innehålla religiösa profetior. Att dessa profetior skulle ha varit fullt

---

¹⁰⁶ *Aftonbladet*, 5/7, 1843, s. 3.

¹⁰⁷ *Dagligt Allehanda*, 28/10, 1843, s. 1–2.

¹⁰⁸ *Dagligt Allehanda*, 9/11, 1843, s. 1–2.

¹⁰⁹ *Aftonbladet*, 25/11, 1844, s. 2–3.

dagsrelevanta för tidens västerlänningar förklarade sedan av pyramidologen John Taylor med påståendet om att den stora pyramiden i Giza skulle ha byggts av *Bibelns* israeliter.¹¹⁰ I novellen användes alltså exotiseringen för att visa på karaktärens högaktning för den fornegyptiska kulturen.

Ett klassiskt användande av mumiemetaforen förekom i *Aftonbladets* nummer för den 4 december 1844. Här jämfördes nämligen utseendet på en läkares utmärglade patient med det som en ”förtorkad mumie” hade i artikeln ”SVENSKA LÄKARE-SÄLLSKAPETS SEDNASTE SAMMANKOMSTER”.¹¹¹ Ännu en utseendeliknelse som involverade en mumie förekom i novellen ”PASTORS-ADJUNKTEN.”, vilken publicerades i *Aftonbladet* den 31 januari 1845. Där beskrevs nämligen en prästs gamla slitna tobakspipa metaforiskt som en mumie. Detta uttalande säger i sig självt bara att mumier sågs som generiska gamla ting.¹¹² Här var mumieliknelsen i båda fallen för inriktad på en person respektive ett tings utseenden för att man på allvar ska kunna säga att någon indirekt kommentar av den fornegyptiska kulturen förekom. Liknelsen mellan en pipa och en mumie anknöt dock till åldersspåret, vilket kan uppfattas som ett moment i en andrefieringsprocess.

En notis med rubriken ”Hr. Thiers vurm för Napoleon” som publicerades i *Dagligt Allehanda* den 15 augusti 1845 berättade om en man som härmade Napoleon in i den grad att han likt den franske kejsaren börjat skriva med ”hieroglyfer”, vilket här sattes i samma sammanhang som det bekanta begreppet ”kråkfötter”. Här användes alltså hieroglyferna enbart som metafor för oläslig skrift i allmänhet.¹¹³ En anledning att just ordet hieroglyfer användes för att beskriva Thiers och Napoleons svårläsliga handstilar är sedan med all trovärdighet Napoleons roll i att sprida egyptomani och egyptologin genom Europa. Som det starkt påpekas hos Fritze var det också i mångt och mycket just på grund av Napoleon som många fornegyptiska föremål hamnade i Europa.¹¹⁴

Förmodligen också som denna typ av metafor (om än utan Napoleon som kontext) bör nog orden ”fem eller sex pappersark betäckte af hieroglyfer”, vilka kom fram i novellen ”Förtölet:” (publicerad den 11 november 1846 i *Dagligt Allehanda*), tolkas. I hela novellen fanns det nämligen ingenting annat relaterat till egyptologi.¹¹⁵ Det samma gällde klart i

---

¹¹⁰ Fritze, s. 268–269.

¹¹¹ *Aftonbladet*, 4/12, 1844, s. 3.

¹¹² *Aftonbladet*, 31/1, 1845, s. 1.

¹¹³ *Dagligt Allehanda*, 15/8, 1845, s. 3.

¹¹⁴ Fritze, s. 157–166.

¹¹⁵ *Dagligt Allehanda*, 11/11, 1846, s. 1–3.

novellen ”TVENNE GIFTEMÅL.” som publicerades i samma tidning den 7/1 1848. Här nämndes en ”förfärlig lunta, skriven med mikroskopiska hieroglyfer”.¹¹⁶ I alla dessa fall återkom spåret med hieroglyferna som en allra särskilt svårläst skrift, vilket var ett exotiserande retoriskt spår riktat mot den fornegyptiska kulturen.

Ordet ”mumie” dök också upp i *Hvad Nytt?* den 21 februari 1845 i en beskrivning av en arbetskarl från Nora som skulle ha flytt till skogs och varit där i 7 veckor efter blivit förtvivlad över att han hade supit upp sin ihopsamlade arbetsförtjänst. Efter att han i skogen hade blivit mycket utmärglad skulle mannen mer ha liknat ”en förtorkad mumie än en lefwande warelse”.¹¹⁷ I novellen ”Fanchon” som publicerades i *Dagligt Allehanda* den 14/8 1846 (på sidorna 1–2) liknades också en mans utseende vid en mumies (en ”uppstånden mumie”). Denna gång var det frågan om att dennes ansikte hade getts detta utseende på grund av många år av sorg.¹¹⁸ Här kan man därmed påstå att det inte var frågan om någon exotisering eftersom det bara fokuserades på mumiens yttre egenskaper.

I novellen ”Holmfrun” som publicerades i *Aftonbladet* den 30 oktober 1847 lät en karaktär påstå att en annan karaktär inte liknade ett ”benrangel eller en mumie, som man påstår att förälskade vanligtvis göra”. Då det beskrivs att den beskrivna karaktären istället precis som ”förr” såg ut som en ”kristen menniska med kött och blod” förstår man att detta är något som sades i en djupt religiös och moralistisk miljö som inte såg med vänliga ögon på utomäktenskapliga relationer.¹¹⁹ Här påpekades det alltså indirekt att det forna Egypten var en död kultur som inte var kristen. Detta spår är sedan uppenbarligen exotiserande, och här var sedan exotiserandet lika uppenbarligen nedsättande mot den fornegyptiska kulturen. Och då Bibeln var vanliga människor i Västerlandets främsta referens till egyptisk kultur är det rimligt att anta att jämförelsen med en egyptisk mumie var menad att vara flerbottnad. Enligt denna tolkning blir referensen en som var präglad av en negativ syn på det forna Egypten.

I *Dagligt Allehanda* den 24 juli 1848 fanns sedan novellen ”CONSUELO” där några ”tåg” beskrevs ha varit ”blandade i hvarandra som hieroglyfer”.¹²⁰ Här var det alltså bara frågan om en ytlig betraktelse av tingen i frågas utseende. Därmed kan man knappast här säga att något retoriskt kopplande till det forna Egypten gjordes. Ett osäkert användande av ordet hieroglyfer

---

¹¹⁶ *Dagligt Allehanda*, 7/1, 1848, s. 1–2.

¹¹⁷ *Hvad Nytt?*, 21/2, 1845, s. 3–4.

¹¹⁸ *Dagligt Allehanda*, 14/8, 1846, s. 1–2.

¹¹⁹ *Aftonbladet*, 30/10, 1847, s. 1.

¹²⁰ *Dagligt Allehanda*, 24/7, 1848, s. 1–2.

förekom i samma tidnings nummer för den 6 september 1848. Här beskrevs det nämligen i novellen ”PICCOLA.” att karaktären Charney skulle ha haft det som ”sitt vanliga arbete” att uttyda ”sina hieroglyfer”. Om detta var bokstavliga hieroglyfer stod inte rakt ut i texten, men då ingenting som tyder på att det inte skulle vara riktiga hieroglyfer gick att finna i novellen kan man anta att det var detta som åsyftades.¹²¹ Däremot framställdes hieroglyferna som någonting som gick att tyda, om än på ett sätt som inte uteslöt det vanliga spåret om att detta krävde särskilt mycket kunskap och intelligens. Eftersom det skrevs så lite om hieroglyferna ifråga går det inte att säga att de exotiserades i någon högre grad än att de beskrevs som svårtydda. Det förstnämnda kan dock ses som kärnan i alla exotiseringsprocesser (i Saids version av föränderligandet är åtminstone på detta vis) så därmed kan man inte tala om en utebliven exotisering.

En novell med titeln ”EN FRANSK CONNETABELS BRORSON” som publicerades i *Aftonbladet* den 16 juni 1849 beskrev sedan en person som ”örörlig som en mumie”.¹²² Detta var alltså ett återupptagande av temat med mumien som något särskilt typisk icke-levande. Möjligen kunde även mumiens lindor (som då var menad att gå att återuppliva) vara underförstådda som någonting som hindrade dess rörelser. Ett annat metaforiskt användande av ordet ”mumie” kom i *Aftonbladet* den 24 december 1850. Detta var i en från tyskan översatt ”ROMAN” som hade rubriken ”Diogena”. Här var det inte frågan om en levande människa som såg ut som en mumie, utan ett lik som påstods ha varit ”hoptorkad som en mumie”.¹²³ En utseendemässig liknelse med en mumie gjordes också i artikeln ”Ludvig Kossuth- Arthur Görgey.” som publicerades i *Aftonbladet* den 9 december 1851. Här (närmare bestämt i ett citat av tidningen ”Weser Zeitung”) kallades nämligen den ungerske revolutionären Arthur Görgey för ”denne mumie” på grund av sitt utseende.¹²⁴

Mumien som en symbol för ett liv som var allt för stilla för att kunna betraktas som ett riktigt liv kom i ett ”Gravminne” över en person som hette ”L. D. Heykenskjöld.” (det är textens rubrik) som publicerades i *Aftonbladet* den 3 september 1852. Gravminnet var en dikt där det bland annat stod att ”Menskan, berövad sin syn, lefver ett mumie-lif”.¹²⁵ Här användes mumietemat för att beskriva ett liv där handlingsutrymmet var för begränsat för att kunna beskrivas som ett riktigt liv. Men trots att användningen av mumiemetaforen var mindre

---

¹²¹ *Dagligt Allehanda*, 6/9, 1848, s. 2.

¹²² *Aftonbladet*, 16/6, 1849, 2–3.

¹²³ *Aftonbladet*, 24/12, 1850, s. 1.

¹²⁴ *Aftonbladet*, 9/12, 1851, s. 1.

¹²⁵ *Aftonbladet*, 3/9, 1852, s. 3.

typisk för källmaterialet var det ändå mumiens yttre egenskap (det vill säga dess dödhet) som användes retoriskt medan den fornegyptiska kulturen inte berördes på något betydande plan.

En så kallad "UTRIKES KORRESPONDENS" från Preussen som nämnde ordet "mumie" i *Aftonbladet* den 25 februari 1853. Detta gällde ärendet om att en historiker vid namnet Zinkeisen hade låtit skriva ett verk om "Jakobinerklubbens historia". Historikern hade bott i Paris i tio år för att kunna hitta källmaterial till sitt verk, och där skulle denne sett ha en man som hette Sieyes, vilken här beskrevs ha varit "jordegumma åt nästan alla de konstitutioner som aflöste hvarandra sedan 1789". När Zinkeisen skulle ha stött på honom var han dock i historikerns mening "blott en mumie". Exakt vad som menades med detta uttryck är sedan något oklart. Antingen syftade det på att Sieyes var för gammal för att ge några för det historiska verket värdefulla uppgifter om jakobinernas historia eller så syftade ordet "mumie" här på att denne man i motsats till tidigare i sitt liv var mycket konservativ eller reaktionär.¹²⁶ Hur som helst är det klart att ordet mumie används för något generiskt gammalt och icke-levande, och detta gäller i båda av dessa två tolkningar. En kvarlevaspekt är också mycket tydlig här, då man verkligen metaforiskt kan betrakta en person som präglats starkt av en tidigare tidsperiod, vilket Sieyes uppenbarligen var, som en kvarleva från perioden ifråga. Och då egyptiska mumier till sin natur är kvarlevor från det forna Egypten passade mumiemetaforen särskilt bra. Här kan man därmed påstå att den fornegyptiska kulturen återigen exotiserades på så sätt att dess tid lades i det förflutna.

Mumien som en metafor för någon som bara var ett skal av sitt tidigare jag förkom också i novellen "ÖVERSTE STOBBE" som publicerades i *Aftonbladet* den 15 februari 1854. Här användes nämligen metaforen "en hoptorkad mumie" bredvid det likväl metaforiska uttrycket "ruin".¹²⁷ Detta var alltså enbart ett retoriskt spår som anknöt till mumiens yttre egenskaper, och som därmed inte hade något mer direkt med det gamla Egypten att göra.

Hieroglyfer som en metafor för någonting svårtydligt förekom i en novell med titeln "Ur konvolutet. Den pommerske bonden." som publicerades i *Hvad Nytt?* den 16 augusti 1853. Detta användande av ordet kan därmed också räknas som exotiserande.¹²⁸

Mer politiskt var användandet av ordet mumie i artikeln "BLANDADE ÄMNEN. Industriens makt", vilken publicerades i *Aftonbladet* 26 juli 1854. Denna handlade om industrialiseringen

---

¹²⁶ *Aftonbladet*, 25/2, 1853, s. 3.

¹²⁷ *Aftonbladet*, 15/2, 1854, s. 1.

¹²⁸ *Hvad Nytt?*, 16/8, 1853, s. 2-4.

i den engelska staden Swindon, och här det nämndes att ett antal nybyggen hade lagts tillräckligt avlägset från ”det gamla Swindon”. Detta påstods vidare ha gjorts för att den äldre staden skulle ”finnas kvar såsom en mumie från forna tider”. Här användes alltså ordet mumie återigen för att symbolisera konservativt bevarande av något gammalt i en värld full av förändring som annars hade förstört det.¹²⁹ Bevarandenaspekten gällande mumiemetaforen berörde även det retoriska temat om dess ålderdomlighet.

Ett metaforiskt användande av ordet mumie kom också i tidningsnovellen ”DOKTOR ANTONIO.”, vilken publicerades i *Aftonbladet* den 2 oktober 1856. Här kallades en person en ”stel, envis, högdragen, känslolös gammal mumie”. Användningen av ordet var här menat att syfta till en gammal och möjligen också gammaldags person. Det senare är dock inte självklart av textens sammanhang.¹³⁰ Uttrycket ”stilistisk mumie” förekom som metafor i artikeln ”BREF OM MUSIK.” i *Aftonbladet* den 25 januari 1858. Uttrycket syftade här till den gamle tonsättaren Spohr, men här var det i och med användandet ordet ”stilistisk” inte bara dennes egne ålder som åsyftades, utan även hur gammeldags han var. Här var det därmed frågan om åldersspåret som återkom, vilket på det vanliga viset refererade till hur gamla mumierna brukade vara.¹³¹ Därmed exotiserades det gamla Egypten som civilisation här. En typisk jämförelse mellan en människas utseende och en mummies förekom sedan i novellen ”EN BLICK BAKOM KULISSERNA” i *Aftonbladet* den 9 juli 1859. Här var det dock inte enbart karaktärens magerhet eller torrhet som var mumielik, utan här syftades det till hur ”mörkt och svårmodigt” hans utseende var.¹³²

Artikeln ”TVÅ RESOR I SPANIEN”, som publicerades i *Aftonbladet* den 5 november 1859, påstod att Spanien ”alltför länge varit så godt som- eller så illa som- en mumie”. Med detta menades det att landet ända tills nyligen hade varit så kulturellt konservativt att det i metaforisk mening inte riktigt levde.¹³³ Här användes alltså metaforen mumie för att uttrycka att Spanien särskilt länge hade bevarats på ett stadium som var så uråldrigt att det med en liten retorisk överdrift kunde jämföras med det forna Egypten. Här förfrämligades alltså ännu en gång denna kultur genom att beskrivas som ett arketypiskt fjärran förflutet.

---

¹²⁹ *Aftonbladet*, 26/7, 1854, s. 3.

¹³⁰ *Aftonbladet*, 2/10, 1856, s. 2–3.

¹³¹ *Aftonbladet*, 25/1, 1858, s. 2.

¹³² *Aftonbladet*, 9/7, 1859, s. 2.

¹³³ *Aftonbladet*, 5/11, 1859, s. 2.

När ordet ”Faraos” förekom i *Hvad Nytt?* den 20 juni 1851 syftade det på ett kortspel.¹³⁴ Samma kortspel refererades det för övrigt också till i *Dagligt Allehanda* den 8 augusti 1836, och detta spel nämns som ett så kallat ”konversations-spel” i denna tidnings nummer för den 13 februari 1839.¹³⁵ Kortspelet Faraos hade också nämnts som ett otillåtet spel tillsammans med roulett i *Aftonbladet* den 17 januari 1831.¹³⁶ Spelet ”Faraos” nämndes slutligen också i *Aftonbladet* den 4 april 1835.¹³⁷ Användandet av ordet faraos i dessa fall säger alltså inte mycket direkt om hur författarna till artiklarna ifråga såg på det forna Egypten. Indirekt kan det dock möjligen ge en bild av hur utbredd egyptomanin i det svenska samhället var vid den här tiden. Detta är sedan inte nödvändigtvis så förvånande med tanke på att ett intresse för fornegyptisk konst tycks ha funnits i Sverige redan på 1700-talet. Enligt Humberts *Egyptomania* skulle nämligen arkitekten Jean-Louis Desprez 1787 ha föreslagit Gustaf III som hade tagit kontakt med honom för att låta dekorera Hagas och Drottningholms slottsparker att man skulle bygga falska gravar med omisskännliga fornegyptiska kännetecken. De falska gravarna skulle nämligen blivit prydda med statyhuvuden bärandes den egyptiska huvudduken ”nemes”, sfinxer och friser med falska hieroglyfer.¹³⁸ I Hagaparken föreslog dessutom Desprez att man skulle bygga en obelisk i fornegyptisk stil.¹³⁹ Att några sådana monument aldrig sedan kom att byggas vare sig på Haga eller i Drottningholms slottspark berodde sedan på att Gustaf III blev mördad innan de hann bli byggda.¹⁴⁰ Men samtidigt kunde så klart faraos som det anspelades på varit *Bibelns* faraos, så detta är därmed inte en självklar tolkning.

Ordet mumie som metafor för något som uppfattades som en föråldrad kvarleva från det förflutna förekom i *Aftonbladet* den 9 december 1861. Detta var i en artikel som hade rubriken ”Biskopsämbetena.”, som kritiserade biskopsämbetet genom att bland annat kalla det för en ”mumie, som saklöst kan få ligga stilla i de gamla dogmernas stenkista”. Här återkom alltså även temat med mumien som en i metaforisk mening död företeelse.¹⁴¹ En potentiellt egyptomanisk detalj är i detta fall stenkistan, som med all trolighet bör uppfattas som en mumiesarkofag. Prästståndet kallades av samma skäl för ”en mumie” i ett rubriklöst stycke

---

¹³⁴ *Hvad Nytt!*, 20/6, 1851, s. 1-2.

¹³⁵ *Dagligt Allehanda*, 8/8, 1836, s. 1 och 13/2, 1839, s. 3.

¹³⁶ *Aftonbladet*, 17/1, 1831, s. 4.

¹³⁷ *Aftonbladet*, 4/4, 1835, s. 4.

¹³⁸ Humbert, *Egyptomania*, s. 141–143.

¹³⁹ Humbert, *Egyptomania*, s. 122.

¹⁴⁰ Humbert, *Egyptomania*, s.141.

¹⁴¹ *Aftonbladet*, 9/12, 1861, s. 3.

som hade lånats från *Nerikes Allehanda* i *Aftonbladet* den 27 december 1862.¹⁴² I detta fall var det alltså frågan om samma exotiserande av den fornegyptiska kulturen som tidigare har framkommit så många gånger i denna uppsats.

Mumien som en metafor för en människa som hade präglats av en förfluten tid förkom också i novellen ”CLEMENCIA.”, vilken publicerades i *Aftonbladet* den 11 juli 1863. Här beskrevs en karaktär ha som skulle varit ”en mumie från guldålderns dagar”.¹⁴³ I fallet återkom det exotiserande temat med mumien som en kvarleva från ett fjärran förflutet. Liknelsen mellan en människas utseende och en mumies återkom i *Aftonbladet* den 13 december 1864. Detta var i novellen ”SKENET BEDRAGER.” (citattecknen fanns även i originaltexten) där en tidigare vacker kammarjunkare beskrevs ha fått ett utseende som var vad man kunde vänta sig av ”en hoptorkad mumie lika gul som någon af pergamentrullarne i riksarkivet”.¹⁴⁴ Här var det alltså frågan om en ytlig liknelse mellan en människas och en mumies utseende. I detta fall kombinerades dock mumien med pergamentrullar, som kan räknas som en västerländsk företeelse eftersom de forntida egyptierna skrev med papyrus. Här blir alltså mumien placerad i ett sammanhang som mer präglas av uråldrighet än av egyptiskhet. Ifall man alls kan tala om någon exotisering i detta fall är det en som är helt historisk snarare än från en annan världsdel. Annars kan kombinationen mellan det fornegyptiska och västerländska elementet ses som en avexotisering av det forna Egypten,

Artikeln ”LITTERATUR-TIDNING.” i *Aftonbladet* den 6 maj 1865 som handlade om kyrkomusik talade om en koral som ”af gamla tvångsreglor till en förtorkad mumie” hårdnad.¹⁴⁵ Här användes alltså ordet mumie ännu en gång för att beskriva någonting föråldrat och metaforiskt dött. Kvarlevaspekten gällande mumiens natur var sedan också klart underförstådd här. Detta var därmed en liknelse inriktad på en mumies yttre egenskaper. Mumier som metafor för trångsynta individer fanns sedan i *Aftonbladet* den 2 juni 1865 i artikeln ”Det Romerska Samhället.”. Där beskrevs en grupp män som ”påfviskt inneslutna i sin uppfostran, sina fördomar, sin tröghet, liksom en mumie i sina bindlar”.¹⁴⁶ Här var det alltså mumiernas orörlighet som det metaforiska användandet av ordet syftade på. Orörlighet och torrhet är sedan yttre egenskaper som i sig därmed inte säger någonting om synen på den fornegyptiska kulturen. Däremot är det möjligt att artikelförfattaren här refererade temat med

---

¹⁴² *Aftonbladet*, 27/12, 1862, s. 3.

¹⁴³ *Aftonbladet*, 11/7, 1863, s. 2.

¹⁴⁴ *Aftonbladet*, 13/12, 1864, s. 2–3.

¹⁴⁵ *Aftonbladet*, 6/5, 1865, s. 3.

¹⁴⁶ *Aftonbladet*, 2/6, 1865, s. 3–4.

mumier som begränsade av mumifieringsprocessen. Det poetiska användandet av mumiebindor i metaforen kan därmed ses som ett uttryck för egyptomani.

Ordet mumie som metafor för något generiskt bevarat, arkaiskt och dött gick även att finna i artikeln ”Kyrkliga tids- och stridsfrågor.” som publicerades i *Aftonbladet* den 6 oktober 1865. Här skrevs det nämligen att ”hvad som på pergament och i död skrift har blifvit till mumie, erhåller form och färg under samtidens föryngrande andeflägt”.¹⁴⁷ Återupplivandet i meningen var här alltså uttryckligen utskrivet, så detta går därmed att räkna som en av de få tillfällen där återupplivandet av mumier som litterärt tema var någonting som man onekligen retoriskt knöt an till. Detta var dock ändå endast en ytlig liknelse av mumiens egenskaper snarare än någonting som direkt sade någonting om hur man såg på den fornegyptiska kulturen som sådan. Den ytliga liknelsen om mumien som någonting icke-levande fanns också i novellen ”AGATHA DENKWAST.” som publicerades i *Aftonbladet* den 22 juli 1870. Här handlade det om en person som påstods vara ”tyst som en liten mumie”.¹⁴⁸ Att mumiens tysthet alls kommenteras kan eventuellt ses som ett anknytande av metaforen till motivet med mumier som inte helt och hållet döda. En bandagerad hunds utseende liknades sedan vid en mummies i novellen ”SILVIA.” som publicerades i *Aftonbladet* den 23 november 1870. Förmodligen med en lite skämtsamt avsikt kom här även en fras om att detta åtminstone gällde ifall ”guden Anubis fromma tilltillbedjare plögade bereda mumier af sina heliga hundar”.¹⁴⁹ Trots att liknelsen var ytlig visar omnämmandet av Anubis på vilka kunskaper om den fornegyptiska kulturen en *Aftonbladet*-läsare förväntades ha. Detta kunde också ses som egyptomaniskt då detta inte hade någon annan funktion än att vara litterärt attraktivt.

2.3. Koplandet av det forna Egyptens kultur till Egypten under artonhundratalets mitt

Detta avsnitt kommer ha för avsikt att först och främst presentera och analysera den del av källmaterialet som främst ska besvara den tredje forskningsfrågan, som handlar om hur det forna Egypten sattes i förhållande till det islamska Egypten. Därmed kommer spåret med Saids orientalismteori samt exotiseringsspåret spela en särskilt viktig roll här, då det närmast oundvikligen berör skildringarna av det islamska Egypten. Här kommer såväl metaforiska som bokstavligen referenser till den fornegyptiska kulturen att analyseras på grund av förekomsten av båda dessa referenstyper i källmaterialet som berör den tredje forskningsfrågans ämne. Då avsnittet presenterar och analyserar källmaterial som inte

---

¹⁴⁷ *Aftonbladet*, 6/10, 1865, s. 3.

¹⁴⁸ *Aftonbladet*, 22/6, 1870, s. 2–3.

¹⁴⁹ *Aftonbladet*, 23/11, 1870, s. 3.

presenteras i de övriga avsnitten kommer en huvudsakligen kronologisk indelning göras precis som i de två föregående avsnitten.

En kort text med titeln "Arabernes bränsle." som publicerades i *Aftonbladet* den 22 mars 1833 skrev om hur araber som levde i "kala öknar" använde mumier som bränsle på grund av bristen på ved i öknen. Här bör det dock noteras att Egypten aldrig nämndes, utan "Araberne" var den enda etniska betäckning som användes här. De individer som notisen handlar om påstås dock leva "nära stora begravningsplatser", så enligt all logik borde det här ändå vara Egypten som åsyftades. Den respektlösa behandlingen av mumierna beskrevs i termerna av att de "klyfva" mumierna "som ett stycke ved, samt sticka derefter en arm eller ett ben av sina vördnadsvärda förfäder under grytan". I notisen ingår även meningen "Som de gamle balsamerade sina döde med harzaktiga ämnen, så skola mumierna vara högst bränbara.". Källan till allt detta beskrevs enbart som ett "Tyskt blad", men som en brasklapp från *Aftonbladets* egna sida kom dock kommentaren att detta var en uppgift "hvars trovärdighet" man påstod sig inte ville "gå i borgen" för. Det fanns alltså någon slags medvetenhet hos tidningens skribenter att denna skildring inte var rättvis mot Egyptens invånare. Men detta ändrar dock inte faktumet att skildringen i sig självt uppenbarligen öppet beskrev de nutida egyptierna som mindre "vördnadsvärda" än de forntida.¹⁵⁰ Denna artikel exotiserade alltså på ett uppenbarligen negativt sätt den arabiska befolkningen i det samtida Egypten. Den fornegyptiska kulturen nämndes på ett sätt där det var svårt att avgöra ifall någon exotisering av denna var avsedd här eller ej. Att en kultur beskrivs som vördnadsvärd betyder nämligen i sig nödvändigtvis inte att kulturen inte förfrämligas. Uppgifterna om att nutida egyptiska bönder skulle ha använt mumiedelar som bränsle nämns förövrigt också i Fritzes bok. Här skrivs det annars även att detta skulle ha kommit från "trovärdiga rapporter" ("reliable reports") så inte ens i detta moderna verk utesluts möjligheten att dessa händelser skulle kunnat hänt. Detta beskrivs sedan som en möjlig inspiration för ett skämt från Mark Twain 1867 om att egyptierna använde mumier som bränsle för sina lokomotiv.¹⁵¹ Här kan man därmed ana att dessa uppgifter var kända utanför en tysk och svensk kontext och att de gjorde stort intryck på många av tidens västerlänningar. Enligt Colla skulle respekten för antikviteter i Egypten under denna tidsperiod någonting som Muhammed Alis regim höll på att bygga upp tillsammans med europeiska forskare så som Champolion.¹⁵² Dock så måste det erkännas att

---

¹⁵⁰ *Aftonbladet*, 22/3, 1833, s. 3.

¹⁵¹ Fritze, s. 185.

¹⁵² Colla, s. 100–104.

bestämmelserna där den egyptiska staten försökte skapa respekt för dessa (vilket var 1835) innehöll ett bud om att det inte bara var olagligt att förstöra gammalegyptiska monument, utan också att staten nu skulle se till att monumenten skulle skyddas från förstörelse överallt i övre (alltså södra) delen av landet.¹⁵³ Detta antyder alltså att det under 1830-talet var väldigt vanligt i vissa delar av Egypten med förstörelse av forntida monument från lokalbefolkningen.

1838 lät även *Aftonbladet* den 9 juli publicera en artikel som i allmänhet handlade om att Sveriges ”medelhafseskader” hade hämtat hem två stycken giraffhudar. I samma vända beskrevs det även att en professor Hedenborg, som var med i denna eskader, som present hade skickat en ”en Egyptisk, med hieroglyfer fulltecknad grafsten” till ”Upsala Akademi” för ”dess antiqvariska samlingar”.¹⁵⁴ I och med att den egyptiska gravstenen nämndes i samma sammanhang som giraffhudarna och medelhavseskadern går det att tolka det hela som ett sättande i ett exotiserande sammanhang med andra upplevt exotiska ting. Här var kontexten dock inte i så hög grad orientaliserande utan på grund av omnämmandet av giraffhudarna blir exotiseringen i fråga snarare en afrikanisering.¹⁵⁵ Dock så är detta förmodligen oavsiktligt i och med att detta förmodligen var en artikel som berättade om en verklig händelse. I en artikel om händelser i Norge nämndes det i samma tidnings nummer för den 23 augusti 1838 att den svenska korvetten ”Örnen” som present till Christianias (Oslos) universitet bland annat hade levererat ”en mumie i ett dubbelt med gudabeläten och hieroglyfer öfvermåladt foder”. Detta tillsammans med ”42 band” arabiska, turkiska och persiska böcker ”tryckta i Bulak vid Cairo”. Bland böckerna hörde också ett tre band långt turkiskt-arabiskt lexikon och en fullständig utgåva av *Tusen och en natt* på originalspråket.¹⁵⁶ Denna uppgift publicerades också i *Dagligt Allehanda* den 24 augusti 1838. Här sattes alltså mumien i ett orientalistiskt sammanhang tillsammans med mer moderna kulturyttringar från det islamska Egypten.¹⁵⁷ Detaljerna om mumiens ”foder” kan också uppfattas som exotiserande och möjligen även som ett uttryck för egyptomani. Här var uppenbarligen kontexten orientaliserande; ett faktum som förmedlades genom att *Tusen och en natt*-upplagan nämndes i samma artikel som mumien.

I *Aftonbladet* den 25 januari 1842 finns en ”Blandade ämnen.” samling med en underrubrik som lyder ”Antiqvariska Forskningar i Nubien.” (”Cartum” nämns här, så här åsyftades

---

¹⁵³ Colla, s. 117.

¹⁵⁴ *Aftonbladet*, 9/7, 1838, s. 2–3.

¹⁵⁵ Det sistnämnda begreppet är mitt eget ord för kopplandet av kulturer från Afrika söder om Sahara till kulturer utanför detta område.

¹⁵⁶ *Aftonbladet*, 23/8, 1838, s. 3.

¹⁵⁷ *Dagligt Allehanda*, 24/8, 1838, s. 1.

uppenbarligen nuvarande Sudan). Forskningen ifråga som det handlar om utfördes av en ”Doktor Ferlini från Bologna”, som skulle ha varit i riktiga Egypten tidigare och dessutom varit i självaste Muhammed Alis (här kallad ”Mehmed Ali”) tjänst. Den fornegyptiska civilisationen nämndes uttryckligen här, om än i förförhållande till den enligt artikeln likartade nubiska civilisationen. Här nämndes även ett tempel täckt med hieroglyfer. Här nämndes för övrigt även pyramider, men dessa befann sig dock likt alla de andra arkeologiska föremål som artikeln kretsar i Nubien.¹⁵⁸ Muhammed Ali var som det har skrivits en av de makthavare som främst initierade till skyddandet av det fornegyptiska kulturarvet samt till ökat arkeologi i Egypten. Enligt Colla var sedan Alis handlingar på detta fält uttryckligen motiverat av värdet av fornegyptiska antikviteter som utlänningar ansåg att de hade, snarare än något inhemskt egyptiskt intresse. Dock så skulle de enligt honom i dessa fall fornyfunden förvaras på ett särskilt ställe i Kairo. Plundring av föremål samt förandet av dessa till utlandet var han nämligen inte positiv till.¹⁵⁹ Därmed kan man här möjligtvis här sluta sig till att Ferlini åtminstone först hade i tjänst i Alis fornskyddsprojekt, men sedan lämnade detta projekt för att istället syssla med arkeologiska utgrävningar på eget bevåg. Sudan var styrt av Egypten på den här tiden, och löd därmed förmodligen under samma fornskyddsbestämmelser som det egentliga Egypten. Åtminstone lät den amerikanske konsuln George Gliddon nämna monument i Nubien i samma kontext som de i Egypten.¹⁶⁰ Så därmed kan man sluta sig till att monumenten där uppenbarligen var kända av västerlandets lärda innan Ferlini. Därför kan det i artikelns fall handla om en olaglig gravplundring från den italienske egyptologens sida som de egyptiska myndigheterna såg mellan fingrarna på. I artikeln skildrades också en av det forna Egypten influerad kultur tillsammans med referenser till det islamska Egyptens vid denna tidpunkt politiska nutidshistoria. Detta var dock utan att något mer exakt än Muhammed Alis namn nämndes, och därmed går det knappast att säga att det stod tillräckligt om det islamska Egypten för att det ska gå att tala om någon exotisering. I och med att den fornegyptiska kulturen klart sattes som den mer bekanta kulturen i jämförelse med den nubiska går det här inte att påstå att den exotiserades i någon särskilt synbar grad.

Ungefär samma innehåll hade en artikel ur *Dagligt Allehanda* den 22 januari 1842. Också här nämndes ”hieroglyfer”. Här var dock artikeln längre, och här liknades också en fornlämning i Nubien med de i Karnack och Thebe.¹⁶¹ Fokuset var återigen lagt på jämförandet mellan den

---

¹⁵⁸ *Aftonbladet*, 25/1, 1842, s. 3–4.

¹⁵⁹ Colla, s.117–118.

¹⁶⁰ Colla, s. 109–110.

¹⁶¹ *Aftonbladet*, 22/1, 1842, s. 2–3.

fornegyptiska och den nubiska kulturen. Därför kan man inte heller här påstå att det forna Egypten exotiserades i någon betydande grad. Och på grund av att så lite skrevs om den då i Egypten levande islamska kulturen går det inte heller att påstå att den i någon betydande grad exotiserades (eller orientaliserades). Trots att den fornubiska kulturen på grund av sitt geografiska läge hade kunnat afrikaniseras gjordes detta aldrig i någon av de ovanstående artiklarna.¹⁶²

En lång artikel i *Dagligt Allehanda* den 2 mars 1843 omnämnde hieroglyfer och handlade allmänt om en expedition till Egypten. Rubriken var ”Bref om Egyptiska Expeditionen under Professor Lepsius”, och förutom exotiserande skildringar av den fornegyptiska kulturen förekom här exotiserande skildringar av det dåtida islamska Egypten som var präglade av fascination. Här skrevs det till exempel om de ”hvita palatslikande byggnaderna” i Alexandria och ”jättestora moskeer” i Kairo. Det samma kan faktiskt också sägas om skildringarna av de folkgrupper som levde i Egypten under denna tid; till exempel skrevs det här om ”den larmande nakna, muskulösa araben” och ”den tigande turken”. Dock så beskrevs samtidigt Alexandria också som en ”blandning af Orient och Occident”, så andrefierandet var av Egypten var alltså inte entydigt här. Artikeln handlade därefter främst om de fornegyptiska pyramiderna. Här nämndes också olika faraoners namn (såsom Cheops, Ramses, Amenophis och ”Sesostrisiderne”) och intrycket av pyramiderna beskrevs vidare ha varit så storslaget att ”ögat eller själen kan ej fasthålla intrycket af deras storhet”. Därför jämförde författaren till artikeln intrycket han fick med det han tidigare hade fått av Colosseum i Rom. Anblicken av pyramiderna skulle för denne även ”anställa betraktelser öfver vår germaniska byggkonst”, varav då i synnerhet Kölnerdomen ansågs vara jämförbar. Här var det uppenbarligen så att det orientaliska kopplades ihop med det fornegyptiska, men här var detta knappast på ett negativt sätt. Tvärtom erkändes uppenbarligen även de förtjänster som orienten i nutiden ansågs ha. Vid sidan av exotiserandet av det forna Egypten jämfördes här alltså på ett positivt sätt även vissa av dess kulturella företeelser med den västerländska kulturen. Angående hieroglyferna uppgavs dessa sedan finnas i både pyramiderna och kammargravarna, och det nämndes här vid ett tillfälle att hieroglyfernas namn på faraoner inte var de samma som de namn man i västerlandet kände dessa under. Här nämndes det nämligen att farao ”Chephren” hette ”Schafra”.¹⁶³ I allmänhet orientaliserades alltså Egypten som ett islamskt land i nutiden i högre utsträckning än vad det forna Egypten exotiserades.

---

¹⁶² *Aftonbladet*, 22/1, 1842, s. 2–3.

¹⁶³ *Dagligt Allehanda*, 2/3, 1843, s. 2–3.

Artikeln ”Etiopiskt bröllop” som publicerades i *Aftonbladet* den 27 juni 1861 jämförde bruden i den här beskrivna bröllopsceremonins utseende med en mumies för att hon som en del av ceremonin hade täckts med så kallad ”Tola-deg”. Händelserna som skildrades skedde trots sin titel ”På Afrikas vestra kust”, och detta blir sedan inte förvånande eftersom att det land som på den här tiden kallades för Abessinien inte kom att kallas för Etiopien förrän under nittonhundratalet. Bröllopet skulle ägt rum på ön Fernando Po. Artikeln innehöll sedan flera element som kan uppfattas som exotiserande utöver den förutnämnda degen, och däribland finns till exempel uppgiften om att bruden skulle haft ett vitmålat ansikte (vilket beskrevs som oskuldens färg) och att brudgummens skulle burit en hatt av flätade bamburör.¹⁶⁴ Dock är det inte direkt lätt att avgöra ifall detta är en avsiktligt exotiserande skildring eller en saklig skildring av hur bröllop i denna del av världen gick till vid artonhundratalets mitt på grund av att den mer exakta platsen och folket är odefinierat. Däremot kommer uppgifterna från en engelsk konsul och inte från folket som utförde ceremonin själva, och därmed kan detta liknas vid hur orienten enligt Said inte fick tala själv utan istället enbart fick sin kultur skildrad av västerlänningar. Ur detta perspektiv blir det sedan uppenbart att skildringen åtminstone är funktionellt exotiserande, om än inte nödvändigtvis faktamässigt felaktig. En företeelse ur den fornegyptiska kulturen nämndes dock här enbart som i en liknelse. Därmed går det här alltså att påstå att mumie-omnämmandet användes för att göra det västafrikanska bröllopet mer kulturellt förståeligt för en västerländsk publik. Den fornegyptiska kulturen exotiserades alltså inte här, utan istället användes den som en kultur som västerlänningar hade mera bekantskap med än med då samtida afrikanska kulturer.

En artikel om en resa till det moderna Egypten kom sedan att publiceras i *Aftonbladet* den 24 december 1861 med rubriken ”Bref från Egypten.”. Denna var sedan uppenbarligen exotiserande i sin skildring av den inhemska kulturen; här beskrevs till exempel ett bröllopståg där bruden skulle ha varit ”helt och hållet insvept som en mumie”, och det skrevs också om företeelse så som basarer, ”beslöjade qvinfolk”, ”musselmän” och de ”saracenska moskeerna”. Här sattes alltså den fornegyptiska kulturen i samma sammanhang som det islamska Egyptens kultur. Den muslimska lokalbefolkningen beskrevs här vidare ha varit intolerant då de inte gärna lät kristna gå in i deras ”kyrkor” (alltså moskéer). Däremot hade artikelförfattaren även en del positiva saker att säga om det islamska Egypten och dess kultur; här beskrevs till exempel vissa moskéer som ”i arkitektoniskt hänseende mycket märkvärdiga” och det påstod även att man hela tiden i landet såg ”Påminnelser af om bibelns

---

¹⁶⁴ *Aftonbladet*, 27/6, 1861, s. 3–4.

storartade enkelhet”. *Bibeln*s farao nämndes även i den sistnämnda vändan tillsammans med Josef och Moses. Som det tidigare har nämnts hade majoriteten av alla västerlänningars främsta källa till Egypten som land ha varit *Bibeln* långt in på 1800-talet, och därmed är detta ett måhända något sent men ändå fullt förklarligt återupptagande av detta tema inom egyptenskildrandet. Engelsmännen beskrevs ha haft ett särskilt stort intresse för det forna Egypten. Detta beskrevs här som förmodligen varandes till stor del av orsakat av landets betydelse i *Bibeln*. Relaterat till detta intresse för Egypten (som här kan kallas ”egyptomani” på grund av syftet med denna uppsats) nämndes även resor till Thebe och Giza samt de enligt artikelförfattaren omfattande samlingarna av fornegyptiska artefakter på British Museum. Samtidigt fanns även vissa referenser till mera västerländska företeelser i det moderna Egypten med i artikeln. Här nämndes det till exempel att det fanns en järnväg mellan Alexandria och Kairo samt en liten ångbåt som fick ersätta trafiken efter att tågens färd på denna järnväg hade hamnat under vattnet på grund av en översvämning i Nilen. Resan sades dock ha utförts av en viss Ergon Lundgren, så detta gör ändå reseskildringen i stora delar andrefierande av det ”orientaliska” Egypten enligt Saids teoretiska modell. Här får dessutom ingen egyptier beskriva sin egen kultur, vilket understryker närvaron av denna tendens i artikeln. I detta fall bestod också exotiseringen uppenbarligen mest av skildringar av orientaliskhet och arvet efter det forna Egypten. En anmärkningsvärd sak är annars att egyptomanin var någonting som artikelförfattaren främst tycks ha förknippat med just med Storbritannien helt utan några direkta referenser till liknande kulturella tendenser i Sverige. Detta betyder därmed möjligen att han ansåg att egyptomanin i Sverige var mycket mindre utbredd, och detta kan förklara varför en av de viktigare punkterna i refererandet till det forna Egypten var biblisk.¹⁶⁵ Påpekandet att egyptomanin i Storbritannien var särskilt framträdande är sedan ett faktum som det pekats på flera gånger i litteraturen. Hos Fritze nämns till exempel särskilt många brittiska resenärer i Egypten i den del av hans bok där artonhundratalets europeiska turism till landet redovisas.¹⁶⁶

Ordet ”faraos” återkom i form av platsnamnet ”Faraoska kanalen” i artikeln ”Suez-kanalen.” som publicerades i *Aftonbladet* den 6 oktober 1865. Så som rubriken antydde handlade artikeln i fråga främst om byggandet av Suezkanalen i det moderna Egypten, och enbart lämningar av denna kanal skulle ha funnits när artikeln skrevs. Dessa sade sig författaren bakom texten sett på med ”mycket intresse”, och dessa beskrevs också ha varit stora.

---

¹⁶⁵ *Aftonbladet*, 24/12, 1861, s. 2–3.

¹⁶⁶ Fritze, s.189–203.

Uppenbar och direkt andrefiering det islamska Egyptens invånare förkom här också på så sätt att artikelförfattaren använde uttryck så som ”österländsk prägel” samt och uttalandet om åsynen av lokalbefolkningen vittnade om att han var ”utom den europeiska kulturens område”. Annars sattes också för ovanlighetens skull den fornegyptiska kulturens yttringar i förhållande till det då existerande Egypten, men den tidigare kulturen nämndes dock i så korta ordalag att det inte är lätt att se ifall någon exotisering av denna utfördes här. Detta var i en beskrivning av fornegyptiska lämningar som hade hittats på den plats där kanalbyggandet pågick, och därmed kan detta sägas tjäna som en kontrast mellan landets förflutna samt dess nutid då landet moderniseras. Här blev därför fornlämningarna även en symbol för Egypten i både då- och nutid.¹⁶⁷ Här gjordes alltså inte gränserna mellan det islamska och det fornegyptiska Egypten särskilt uttalad, utan den största kontrasten i landet som framträder i skildringen är istället den mellan moderniseringen och det forna Egypten.

I *Hvad Nytt?* den 20 april 1867 publicerades en artikel som nämnde hieroglyfer. Detta var i en artikel med den självbeskrivande rubriken ”Från werldsexpositionen i Paris.”, där det i utställningsdelen ”Egypten” skulle ha funnits en ”copia af templet i Edfou, rikt orneradt i den gammal-egyptiska monumentstilen, med hieroglyfer och sfinxer”. Hieroglyfinskriptionernas innehåll beskrevs inte i artikeln. Detta var dock inte så konstigt med tanke på att artikelns ämne var själva världsutställningen, som innehöll väldigt många attraktioner. Här uttalades återigen faktumet att den fornegyptiska civilisationen var gammal, men även en sak som sade en del om vilken status den ”gammal-egyptiska” arkitekturen hade fått i västvärlden. Detta var användandet av ordet ”monumentstilen”, vilket visar att resandet till Egypten hade fått folk att först och främst koppla denna arkitektoniska stil till monument snarare än ruiner. Här kan man möjligen även i användandet av ordet monument se spår av faktumet att obelisker var en typ av egyptologiska föremål som européerna hade haft mest kontakt med sedan tiden innan Napoleons expedition till landet ifråga. Skribenten, dennes föreställda läsekrets eller båda visade sig här indirekt ha påverkats mer i sin syn på den fornegyptiska civilisation av äldre skildringar av denna än den nyare som hade nått Europa under loppet av 1800-talet till följd av egyptologins uppkomst. Det islamska Egypten samt moderniseringsprojekten i detta land spelades det också på i denna del av världsutställningen. Här skrevs det nämligen också om ”vicekonungens palats, som, hwad det yttre beträffar, dekoreras i blå och hwit eller brun och hwit bolsterivasrrandning (Sic!)”, och här nämndes det även att en särskild byggnad höll

---

¹⁶⁷ *Aftonbladet*, 6/10, 1865, s. 3.

på att bygga som innehöll en relief av ”arbetena wid Suezkanalens genomgräfnig”.¹⁶⁸ Här sattes därmed det forna och det islamska Egyptens kultur in i mer eller mindre samma sammanhang. I detta fall ser man dock i och med omnämmandet av moderniseringsprojekten en ambition att ta sig bortom tendensen om att enbart exotisera Egypten.

Ännu en tidstypisk tidningsnovell publicerad i *Hvad Nytt?* den 25 november 1869 omnämner mumier, men denna gång var det frågan om bokstavliga mumier. Dess rubrik var ”Ur Konvolutet. Mumiesamlaren. (Berättelse af C.)”. Denna är som man kan vänta sig av genren och tiden allra särskilt rik på exotisering av både det forna och det islamska Egyptens kultur och dess invånare. Som titeln antyder kretsade novellens handling kring ett möte med en mumiesamlare som här ”moghrebinier” och går under namnet Temsah. Dennes höga ålder uttrycktes också vara lika obestämd som en mumies. Den fornegyptiska kulturen nämndes i novellen i form av både ”de ofantliga tempelruiner, hvarest fordom pharaonerna tillbådo sina stumma afgudar” och ”kolossen, Rhampsis, sfinxallén och de thebeanska dynastiernas öde grafmonumenter”. Faraonerna (även om meningen även kan tolkas som syftande på ”afgudar”) kallades vidare för ”dessa fruktansvärda halfgudar” som i templens pelarsalar ”vandrade tysta och allvarsamma, talande endast med tecken och åtbörder”. Berättelsen innehöll också ett besök i ett av flera gravvalv (tillhörandes drottningarnas gravar) som förkolnats av fruktansvärda eldsvådor som skulle ha orsakats av ”de fatalistiska arabernas vårdslöshet”. Det var efter att ha frågat lokalbefolkningen om en motvilja för att vistas i gravarna som deras ledsagare hade visat som berättarrösten leddes till Temsah. Ett annat spår i samma novell är en berättelse berättad av Temsah som handlar om en grek med namnet Jain som 40 år innan berättelsens nutid (detta förflutna sägs vara på Mohamed Alis tid) som skulle ha varit anställd under den svenske konsuln under ett antal utgrävningar. Denne skulle ha varit förtjust i mumier och andra fornegyptiska antikviteter in i graden av ”afguderi”, men mer än så skulle han dock älskat sin dotter. Hon skulle sedan varit så vacker (vilket här uttrycks genom jämförelser med olika fornegyptiska kvinnor, så som en viss ”Nofre Ari”, ”den store Sesostris favoritgemål”), och hennes fader endast lät en annan man än han själv se henne. Denne andre man, ”Nimr, hyänejägaren”, blev dock galen av åsynen av Samaragda. Tillsammans med de vanliga egyptier som beskrevs ha uttryckt medlidande för Nimr nämns ”negern under sitt arbete”. Något mer än att arbeta och uttrycka sig beskrevs han dock inte ha gjort.¹⁶⁹

---

¹⁶⁸ *Hvad Nytt?*, 20/4, 1867, s. 6.

¹⁶⁹ *Hvad Nytt?*, 25/11, 1869, s. 3-4.

Andra avsnittet av novellen kom i samma tidnings nummer för den 27 november, 1869, den tredje delen av novellen om ”Mumiesamlaren” kom i den 30 novembers nummer av *Hvad Nytt?* och så vidare varandra eller tredje dag fram tills följetångens slut i *Hvad Nytt?* den 9 december 1869.¹⁷⁰ I allmänhet verkar det moderna Egypten här skildras som mindre kulturellt högtstående än det forna Egypten i och med att landets då levande befolkning beskrevs som fatalistisk. Men samtidigt framställdes dock inte heller det gamla Egyptens kultur som särskilt bra genom det ofta återkommande omnämmandet av avgudadyrkan. Här ser man alltså ett tydligt brott från den egyptomaniska synen på faraonernas Egypten genom att den annorlunda religionen inte är någonting som man ser mellan fingrarna på. Istället används här omisskännligt kristet språkbruk för att framställa den forntida civilisationen som exotiskt på negativt sätt. Samtidigt nämns även detaljer i novellen som potentiellt skulle kunna uppfattas som försök av författaren att göra skildringen av landet mera nyanserad. Bland dessa finns dels omnämmandet av Mohammed Ali, och dels omnämmandet av folk av andra etniciteter i Egypten. Greker och svarta afrikaner borde med all trolighet knappast ha varit folkslag som allmänheten främst förknippade med Mellanöstern. När det kommer till verkligheten är det dock rimligt att greker i någon utsträckning fanns i Egypten till följd av den långa tid Egypten hade varit en del av det osmanska riket och svarta borde med all trolighet kommit in i landet efter Mohammed Alis invasion av nuvarande Sudan 1820. I allmänhet gick även det tidigare observerade temat med den islamska befolkningens vandalism mot den fornegyptiska kulturens artefakter att se.

Den 14 juli 1870s *Hvad Nytt?* lät anknyta till den fornegyptiska civilisationen i artikeln ”En bild på hinsidan grafven.”. Den handlade om hur en turist upptäckt hur nutida egyptier under denna tid skeppade mumier till västerlandet för att användas som gödsel (egyptisk ”guano” kallades det till och med för). Här nämns det att både djur- och människomumier användes, och det antyds här även att faraoner och prästers mumier använts på detta sätt (”lemningarne af Farao och Ptolemeus”). Det skrevs här också att Osiris skulle ha blivit arg om att han fått se detta, och det påpekades även hur de gamla egyptiernas strävan att bevara döda kroppar för evigt hade gått om intet och att alla kroppar i författarens mening visades sluta i jorden.¹⁷¹ Denna skildring av det islamska Egyptens beskrivna likgiltighet kan uppfattas som potentiellt exotiserande på ett nedsättande sätt. Men då den döda kroppens sönderbrytande samtidigt här även beskrevs som något oundvikligt som de forna egyptierna misslyckades med att undvika

---

¹⁷⁰ *Hvad Nytt?*, 27/11, s. 3, 30/11, s.3-4, och 9/12, s. 3. 1869.

¹⁷¹ *Hvad Nytt?*, 14/7, 1870, s. 3.

går det även att säga att den islamska kulturen i Egypten under artonhundratalet beskrevs som mindre exotiserad än den fornegyptiska. Indirekt kan man även ana att författaren här såg ner på den äldre egyptiska kulturen. Detta är dock inte en självklar tolkning, utan orden om att alla kroppar slutade i jorden kan också uppfattas som ett uttalande yttrat på grund av sorg för att företeelser från en kultur som författaren högtaktade gick till spillo. Här anspelades det också uppenbarligen på temat med den egyptiska lokalbefolkningens vandalisering av sitt eget kulturarv.

3. Sammanfattande analys

Uppsatsens första forskningsfråga kan besvaras med att fornegyptiska företeelser var något som i tidningarna användes flitigt som både metafor när det gällde företeelser i västerlandet, som i det islamska Egypten och i resten av världen. Det fanns även mycket tidningsmaterial som direkt refererade till det forntida Egyptens kultur utan att någon koppling till samtiden gjordes. När den fornegyptiska kulturen sedan jämfördes med gjordes detta ofta genom att exotisera den, men detta dock ofta utan att någon synlig missaktning till den visades. Tvärtom behandlades den oftast med uttryckt beundran för dels dess prestationer. Dock så fanns det även tillfällen då missaktning för den fornegyptiska kulturen uttrycktes, och då var ofta angreppspunkten dess förkristna religion eller dess höga ålder. Den senare tendensen syntes oftast i tillfällen där det metaforiskt refererades till fornegyptiska företeelser, och då handlade det hela främst om personer eller ting som upplevdes ha varit reaktionära eller kvarlevor från en sedan länge förfluten tid. Kopplande av det forna Egypten till andra forntida kulturer förekom också, och eventuellt kan man i dessa fall se tendenser till de tankar som enligt källmaterialet som enligt forskningslitteraturen skulle komma att utvecklas till den hyperdiffusionistiska historieskrivningen. Men dessa förekomster var dock inte särskilt tydliga eller framträdande, och vid vissa tillfällen uttalades till och med istället skillnaderna mellan de olika forntida kulturernas förment gemensamma drag. Uttryckta rastankar angående de forna egyptiernas ursprung saknades här. Det närmaste man kan komma något sådant i källmaterialet är exotiserande skildringar av det islamska Egyptens invånare samt användande av termer som nutiden anses rasistiska (och det senare var heller inte heller särskilt vanligt i tidningsmaterialet).

När det gällde forskningsfrågan om det metaforiska användandet av fornegyptiska företeelser i tidningsmaterial som handlade om västerlandets kultur och samhälle går olika saker att uttrycka för de olika söktermerna. Ordet hieroglyf användes under hela den genomsökta perioden ofta som en metafor för någonting svår- eller otydligt, vilket är förklarligt med tanke

på att detta var relativt nära från tiden då man hade lyckats tyda denna skrift. Detta gällde både under tiden som låg relativt nära tydandet samt tiden efter detta, så därmed behöll hieroglyferna under perioden ut denna status som metaforiskt varande den absolut o- eller svårförståeliga skriften framför alla andra. Begreppet mumie användes ibland för att beskriva reaktionära personer, men däremot betydligt mera ofta för att beskriva utmärklade människors utseende. I den här förstnämnda användningen fanns även ett element av retoriskt användande av mumier som ett arketyiskt bevaringsprojekt, och därför förekom även metaforen i beskrivande av bevarande av icke mänskliga ting (så som äldre städer). Ett återkommande tema som litterärt också förekom hos främst Fritze var sedan i tidningsartiklarnas metaforer att mumier framställdes som någonting som gick att återuppliva och som snarare än att vara döda var hindrade av sin svepning. De flesta av dessa omnämmanden var dock inte tillräckligt klara för att denna tolknings riktighet var att räkna som självklar. Ordet mumie användes vidare även för bevarade lik från andra kulturer än det forna Egypten, men då ofta jämförelser med de fornegyptiska mumierna vid sidan av det (däribland i fallet med mossliket). När ordet ”faraos” nämndes som en metafor var det alltid i sammanhanget som anknyt till Bibelns faraos eller som med stor trolighet gjorde detta. Ordet användes nämligen inte för någon utan att detta element kom fram som uttalat eller med all trolighet underförstått. Fornegyptiska företeelser användes både i beskrivningar av den fornegyptiska kulturen som sådan och som ovan har nämnts i språkliga metaforer vid andra sammanhang. När det gamla Egyptens kultur beskrevs lades ofta det största fokuset på dess religion, och då allra främst på dess förhållande till döden. Förekommande i tidningarna är också placandet av fornegyptiska företeelser i sammanhanget av Sveriges historia, men då var det ofta mycket obetydliga element det handlade om.

Angående forskningsfrågan om hur den fornegyptiska kulturens förhållande till det islamska Egyptens kultur var huvudpunkten i exotiserandet av denna kultur dess religion, medan exotiserandet av det islamska Egypten inte innehöll något större fokus på religionen. Förvisso fanns det några referenser till moskéer samt lokalbefolkningens motvilja att låta kristna gå in i dem samt omnämmande av islamska slöjor, men detta är sedan alla referenser till religionen i det nutida Egypten. Där är det istället de mer allmänna kulturella skillnaderna som används, och dessa är då främst sådant som språk och de nuvarande egyptiernas förmodade nationalkaraktär. Detta överensstämmer på sätt och vis med Saids studie om orientalism, som verkligen lägger mycket fokus på språkvetenskapens roll i konstruerandet av ”orienten” som ”den andre”. Skildringar av det islamska Egyptens historia och kultur präglades sedan ofta av

negativa omdömen om detta lands nuvarande invånares upplevda kollektiva personlighetsdrag. Detta dock inte helt utan att positiva saker ibland uttrycktes om landets kultur i till exempel fallet med de arkitektoniskt imponerande moskéerna samt övrig islamsk arkitektur från landet. Till de potentiellt positiva skildringarna av det islamska Egypten hörde också skildringar av moderniseringsprojekt i landet. Dessa kan möjligen ses som avexotiserande, även om kopplande till den fornegyptiska kulturen ibland gjordes som också kan ses som en form av exotiserande av projekten i fråga. Politiska och sociala förhållanden i artonhundratalets Egypten omnämndes också ibland i förhållande till landets förflutna, och det förekommer också att exotiserande av islamsk och fornegyptisk kultur förekommer sida vid sida. I övrigt var det också förekommande att det forntida Egypten framställdes som överlägset det islamska, men detta var dock inte ett av de mer framträdande temana ens i denna kategori. Däremot förekom dock relativt ofta uppgifter om bristande respekt från de islamska egyptierna för deras forntida förfäders kultur som potentiellt kan vara orientaliserande på ett mycket nedsättande vis.

Angående uppsatsens övergripande syfte, det vill säga att hur det forna Egypten framställdes i de svenska tidningarna, är svaret att den ofta andrefierades enligt Saids modell för orientalismen. Detta betydde dock inte att exotiseringen ofta innehöll negativa omdömen, även om sådana dock också förekom på sina ställen. Istället präglades andrefieringen ofta av en slags beundran för den fornegyptiska kulturen, och i vissa fall togs denna fascination till avexotiserande nivåer i och med att denna kultur beskrevs som närmare den västerländska kulturen än andra forntida och samtida kulturer. Angående orientaliseringsspåret kan det sedan sägas att det ibland skedde sammankopplanden av det islamska Egyptens kultur och den fornegyptiska kulturen. Detta var dock jämförelsevis inte särskilt vanligt, om än vanligare än afrikaniseringen. Istället framställdes oftast det forna Egypten när det exotiserades snarare som en civilisation som var unik och utan kopplingar till islamska kulturen som nu fanns i detta land. Exotiseringen var dock ändå ofta närvarande i skildringarna av den fornegyptiska kulturen, för knappast fick den någonsin beskriva sig själv. Men då denna civilisation ändå till skillnad från det islamska Egyptens kultur var död så var detta mer eller mindre oundvikligt, och detta kanske främst för att enbart experter tycks ha kunnat läsa hieroglyfer på den här tiden. Egyptomanin syntes sedan ofta i skildringarna av den fornegyptiska kulturen, och detta främst genom detaljerade beskrivningar av dess kulturella artefakter, användande av metaforer med egyptiskt tema samt användande av företeelser från det gamla Egypten i fiktiva berättelser. Därmed fanns det i källmaterialet flera exempel på det som Humbert kallade för

egyptomani. Skildringar av egyptomani var också någonting som förekom i källmaterialet, och då var det både egyptomani i Sverige (till exempel gällande teckningar av fornegyptiska lämningar på en allmän konstutställning) samt utländsk egyptomani. Särskilt ofta skildrades här fransk och brittisk egyptomani framför exempel på företeelsen från andra länder. Gällande Thomassons bok fanns det dock trots att tydandet av hieroglyfer nämndes inga referenser överhuvudtaget till Åkerblads insats i processen som skulle ha lett till detta. Detta förmodligen på grund av denne mans impopularitet i Sverige vilken här tycks ha levt kvar under hela perioden ut. Collas observationer om 1800-talets Egypten har sedan varit användbara för att kontextualisera skildringarna av behandlingen av fornegyptiska artefakter från västerländskt håll. Briggs & Burke har sedan gett förklaringar till vissa uttryck angående sådant som har med själva nyhetsrapporteringen att göra, och det samma kan sägas gälla med Harvard & Lundell (gällande beskrivningarna av tidens telegrafi). För att skapa förståelse för egyptomaniska motiv i 1800-kultur kultur måste dock särskilt mycket kredit ges till Fritze. Kanske främst bidrog dennes bok med motivet med återupplivandet av mumier samt kunskaperna om de pseudovetenskapliga teorierna om den fornegyptiska civilisationen. Om ämnet för denna uppsats skulle sedan mycket mera kunna studeras och upptäckas. Då skulle man förslagsvis kunna göra jämförelser av de olika tidningarnas egyptensskildringar eller ta med skildringar ur tidningar som inte används här.

4. Käll- och Litteraturförteckning

4.a. Källmaterial i digital form från <https://tidningar.kb.se/> (hämtad den 15/8, 2019).

Aftonbladet från den 1/1 1830 till den 31/12 1870.

Dagligt Allehanda från den 1/1 1830 till den 31/12 1870.

Hvad Nytt? från den 1/1 1830 till den 31/12 1870.

4.b. Litteratur

Briggs, Asa & Burke, Peter, *A Social History of the Media: From Gutenberg to the Internet*, Polity Press, Cambridge, 2009.

Colla, Eliott, *Conflicted antiquities. Egyptology, Egyptomania, Egyptian modernity*, Duke University Press, Durham & London, 2007.

Fritze, Roland H., *Egyptomania. A History of fascination, obsession and fantasy*, Reaktion Books Ltd, London, 2016.

Harvard, Jonas & Lundell, Patrik (red.), *1800-talets mediesystem*, Författarna & Kungliga Biblioteket, Stockholm, 2010.

Humbert, Jean-Marcel(red.), *Egyptomania: Egypt in Western Art, 1730-1930*, National Gallery of Canada, Ottawa, 1994.

Thomasson, Fredrik, *Rosettastenens förste tolkare: Johan David Åkerblads liv i Orienten och Europa*, Atlantis, Stockholm, 2016.

Said, Edward W., *Orientalism*, Ordfronts Förlag, Stockholm, 1993.

Svenska Akademiens ordlista över svenska språket, Nordstedts Förlag. Stockholm 1986.